

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA

**TÉMA RODINNÝCH VZTAHŮ V SOUČASNÉ
ČESKÉ LITERATUŘE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Rosalie Machalová

Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Věra Zelenková, Ph.D.

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 15. června 2020

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Věře Zelenkové, Ph.D. za cenné rady, vstřícnost a čas, který mi věnovala.

OBSAH

ÚVOD	5
1 PŘEDSTAVENÍ VYBRANÝCH AUTOREK	6
2 VYPRAVĚČ A POSTAVY	8
2.1 POSTAVY ROMÁNU BĚSA	11
2.1.1 CHARAKTERISTIKA HLAVNÍCH ŽENSKÝCH POSTAV	11
2.1.2 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH VEDLEJŠÍCH POSTAV	21
2.2 POSTAVY ROMÁNU ANEŽKA	25
2.2.1 CHARAKTERISTIKA HLAVNÍCH ŽENSKÝCH POSTAV	25
2.2.2 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH VEDLEJŠÍCH POSTAV	29
3 MOTIVY A TÉMA	31
3.1 MOTIVY ROMÁNU BĚSA	31
3.2 TÉMA ROMÁNU BĚSA	33
3.3 MOTIVY ROMÁNU ANEŽKA	35
3.4 TÉMA ROMÁNU ANEŽKA	35
4 KOMPOZICE	37
4.1 KOMPOZICE ROMÁNU BĚSA	37
4.2 KOMPOZICE ROMÁNU ANEŽKA	39
5 ČASOPROSTOR	41
5.1 ČASOPROSTOR V ROMÁNU BĚSA	42
5.2 ČASOPROSTOR V ROMÁNU ANEŽKA	45
6 KOMPARACE OBOU ROMÁNŮ	48
7 ZÁVĚR	51
8 RESUMÉ	53
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54

ÚVOD

Všimavému čtenáři jistě neunikne, že na českém knižním trhu začaly v posledních letech přibývat tituly ženských spisovatelek. Jména jako Radka Třeštíková, Alena Mornštajnová nebo Petra Soukupová jsou známá primárně mezi čtenářkami. Tento trend se stal jedním z hlavních důvodů, jenž mě vedl k volbě uvedeného tématu. Proto je tato bakalářská práce určena především zájemcům o soudobou produkci české literatury.

Ke své práci jsem si vybrala dva romány od českých prozaiček Dity Táborské a Viktorie Hanišové. Konkrétně jsem při výběru cílila na dvojici autorek, které jsou si generačně příbuzné a které se ve své tvorbě věnují často tématům z rodinného prostředí. Zaměřila jsem se na výzkum takových literárních děl, jež byla vydána nedávno a nejsou ještě dostatečně probádána. Předmětem mého zkoumání se stala Hanišové prvotina *Anežka*. Román zachycuje téma adopce romské holčičky a umožňuje čtenáři nahlédnout hluboko do problematiky komplikovaného vztahu mezi matkou a dcerou. Dita Táborská je momentálně autorkou dvou románů *Malinka* a *Běsa*. Ve své práci kladu především důraz na to, aby byl kánon témat co nejpestřejší, proto pro mne bylo vhodnější zvolit román *Běsa*, ve kterém lze vyhledat širší škálu rodinných problémů.

Cílem této práce je vytvořit interpretační analýzu knih s vybranou tematikou, přičemž se budu zabývat analýzou vypravěče a literární postavy, motivů a tématu, kompozice a časoprostoru. Dalším cílem je taktéž provést metodu komparace obou románů. Při srovnávání se zaměřím především na způsob, jakým autorky v románech přistupují k tématu a jaké postavy vzhledem k tomu tvoří.

Jelikož se Táborská s Hanišovou ve svých románech soustředí na téma rodinných vztahů, předpokládám, že hlavními postavami budou silné a nezlomné ženy. Dále předpokládám, že by se v jejich románech mohly objevovat až feministické prvky.

První kapitola představuje obě autorky a krátce pojednává o jejich dílech. V následujících čtyřech kapitolách se budu věnovat analýze vybraných kompozičních postupů, jež mají v obou románech důležité postavení. Při tom se budu opírat o publikace Josefa Hrabáka, Daniely Hodrové, Františka Všetického, Slomith Rimmon-Kenan a dalších. Poslední kapitola obsahuje komparaci obou románů.

V závěru se pokusím shrnout veškeré poznatky a potvrdit nebo vyvrátit své předpoklady.

1 PŘEDSTAVENÍ VYBRANÝCH AUTOREK

DITA TÁBORSKÁ

„Dita Táborská se narodila v roce 1981 a vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Pracovala externě pro Českou televizi a Český rozhlas, působila na politickém a tiskovém oddělení izraelského velvyslanectví a v roce 2009 vstoupila do služeb českého ministerstva zahraničních věcí.“¹

Jak Táborská v rozhovoru pro časopis *Tvar* sama uvádí, nikdy se za spisovatelku nepovažovala a nepochází ani z umělecké rodiny. Svůj první román *Malinka* napsala teprve před třemi lety, v roce 2017, a druhý, zatím poslední román *Běsa*, jen o rok později. Potřeba psát u ní vyvstala až v pozdějším věku, kdy již jako zkušená matka tří dětí mohla čerpat z toho, čím si sama prošla. Ve svých románech tedy píše o tématech, ke kterým má co říci. Jedním z takových témat je například adopce dítěte, autorka sama má jedno z dětí v pěstounské péči.² A právě základem románu *Malinka* je příběh o osvojené dívce Malce, které se ujala milující rodina, avšak Malka má celý život pocit, že neví, kam patří. Potýká se s nesnesitelnou touhou po nalezení své pravé matky a otce. Táborská však prostřednictvím svého románu řeší kromě pocitu nejisté identity rovněž otázky mateřství, problematických vztahů v rodině, nevěry, přelétavosti i sobectví.

V současné době již Dita Táborská stihla vykonat diplomatickou misi v Mongolsku a momentálně působí jako diplomatka na Tchaj-wanu, kde žije i se svou rodinou. Další knihu v nejbližší době neplánuje.³

„Objevujeme Tchaj-wan na pirátský způsob života na ostrově a je tolik horizontů, které se nám otevírají a my je musíme společně zvládnout, že se tam psaní rozhodně nevejde.“⁴

¹ Dita Táborská. *HOST - Vydavatelství, s. r. o.* [online]. Brno, 1996 [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/taborska-dita/>

² MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. Vždycky pravdivost: Rozhovor s Ditou Táborskou. *TVAR: obtýdeník živé kultury* [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, 1990, 5. 9. 2019, XXX(14/2019) [cit. 2020-06-15]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: <https://itvar.cz/vzdycky-pravdivost>, s. 5 – 6

³ Tamtéž, s. 5 – 6

⁴ Tamtéž, s. 5 – 6

VIKTORIE HANIŠOVÁ

Viktorie Hanišová, narozena v roce 1980, vystudovala na Univerzitě Karlově v Praze obor anglistika a germanistika. V současné době se živí jako překladatelka a lektorka cizích jazyků, kromě toho vydala své tři romány *Anežka* (2015), *Houbařka* (2018) a *Rekonstrukce* (2019).⁵ Jako matka tří dětí své mateřství vnímala poněkud depresivně, vzhledem k tomu, že se nemohla věnovat ostatním činnostem. Veškerý svůj volný čas odevzdala péči o děti.

„Tím, že jsem nemohla dělat nic jiného, tak jsem si říkala, že bych se mohla pustit do něčeho, co bych mohla dělat z domova a co jsem vždycky chtěla dělat, a to je napsat román.“⁶

Tvorba Viktorie Hanišové je tedy logicky zaměřena především na témata mateřství a rodinných vztahů. Po úspěšném románu *Anežka* vydala Hanišová dále román *Houbařka*, v němž řeší narušené vztahy v rodině. Dominantní je téma domácího násilí a zneužívání, což vede hlavní postavu příběhu k psychickým traumatům. Objevuje se i téma samoty nebo vyrovnání se s minulostí. Hlavní hrdinka Sára se naprosto izoluje od veškeré společnosti i rodiny, přestěhuje se do polorozpadlé chalupy na Šumavě a její jedinou obživou je sběr hub. Román začíná smrtí její matky, což Sáru však příliš nezasáhne. Tím vystává mnoho otázek kolem toho, co se tenkrát v její rodině přihodilo.

Ani nejnovější román *Rekonstrukce* se neodchyluje od předešlých zvolených témat. Možná je ještě o trochu silnější. Je to příběh o dívce, jejíž matka nejprve zabila jejího bratra a poté i sebe. Hlavní hrdinka se jen obtížně vyrovnává s takovým traumatem.⁷

⁵ Viktorie Hanišová: *Rekonstrukce*. *České literární centrum* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna, 2017 [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/rekonstrukce-cz/>

⁶ VLACHOVÁ, Veronika. Spisovatelkou jsem se stala díky tomu, že se mi narodily tři děti, říká Viktorie Hanišová. *Český rozhlas: Vltava* [online]. Praha, 1997, 3. 9. 2019 [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/>

⁷ DRAHOŇOVSKÁ, Kamila. Viktorie Hanišová: *Rekonstrukce*. *ILiteratura.cz* [online]. 2000, 25. 9. 2019 [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/42085/hanisova-viktorie-rekonstrukce>

2 VYPRAVĚČ A POSTAVY

VYPRAVĚČ

Při určování vypravěče a jeho typů budu vycházet z publikace Ladislavy Lederbuchové *Průvodce literárním dílem*. Zde je vypravěč popisován jako „*subjekt epického textu, kterým se vyjevuje produktor autorského subjektu. Jde o složku syžetu se specifickou funkcí vyprávět příběh, tj. zprostředkovávat čtenáři obrazy situací ze svého hlediska – líčit a komentovat dění v pásmu postav, zaujímat hodnotící postoj k postavám, ale i k vypravěči samému a také ke čtenáři.*“⁸ Lederbuchová dále uvádí, že na základě toho, jak moc je pásmo vypravěče odděleno od pásma postav, je možné vyčlenit následující typy vypravěčů:

VYPRAVĚČ AUTORSKÝ

Vypravěč autorský, taktéž známý jako „vševědoucí“, nezasahuje přímo do děje. Pásmo postav je úplně odděleno od pásma vypravěče, jenž nahlíží na postavy a děj pouze z vnější perspektivy. Vypravěč autorský vypráví v er-formě. Jak již z jeho názvu vyplývá, ví o budoucím vývoji děje i o postavách téměř vše. K postavám přistupuje s jistým nadhledem, „vidí“ do nich a zprostředkovává informace navíc, které se z pouhého jednání a promluv postav nelze dozvědět. Čtenáři může v příběhu naznačovat, jak se bude děj dále vyvíjet.⁹

VYPRAVĚČ PERSONÁLNÍ

Lederbuchová hovoří o vypravěči personálním jako o „reflektorovi“ nahlížejícím na události a děj naopak z vnitřní perspektivy, tzn. očima vybrané postavy. Na rozdíl od vypravěče autorského není vševědoucí, nemá takový přehled. Vypravěč personální tedy vypráví rovněž v er-formě, ale bere při tom na sebe do určité míry podobu jedné z postav, jejímaž očima na události nahlíží. „Často využívá vnitřního monologu vyjadřovaného nevlátní přímou řečí nebo polopřímou řečí.“¹⁰

VYPRAVĚČ PŘÍMÝ

Za vypravěče přímého lze podle Lederbuchové považovat postavu, která je účastníkem a zároveň vypravěčem příběhu. „*Obě pásma kompozice splynula, vypravěč užívá jen vnitřní*

⁸ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha, 2002. ISBN 80-731-9020-6, s. 346

⁹ Tamtéž, s. 346

¹⁰ Tamtéž, s. 346

perspektivu pohledu.“ Vypravěč přímý vypráví nejčastěji v ich-formě a podle Lederbuchové může být ve funkci *prožívajícího já* a *vyprávějícího já*. *Prožívající já* právě prožívá určitou situaci a vypráví o ní, působí to více autenticky. *Vyprávějící já* s časovým odstupem podává zprávu tak, jak ji zná nebo jak ji prožil.¹¹

Vedle ich-formy a er-formy existuje také du-forma (2. osoba singuláru). Konkrétně v dílech Dity Táborské je přítomnost du-formy velmi patrná. Tento způsob vyprávění má nepochybně funkci kontaktní a „*udržuje čtenáře v neustálém napětí*“. Na základě toho má čtenář možnost se s postavou více sblížit a pochopit její myšlení a prožívání.¹²

POSTAVY

Při popisu postavy budu vycházet z více zdrojů. Bohumil Fořt ve své práci *Literární postava* tvrdí, že „*postava se spolu s dalšími elementy stala jednou z klíčových naratologických kategorií: postavy figurují v naratívech a hrají v nich klíčové role.*“¹³ V současné době je na postavu nahlíženo z několika hledisek a existuje mnoho způsobů či možností, jak postavu interpretovat. Na základě toho se v práci Bohumila Fořta objevuje výčet celé řady pohledů na pojetí postavy. Při její analýze budu postupovat podle typologie literárních postav Edwarda Morgana Forstera, jež je založena na dělení postav na *ploché* a *plastické*. Postavy ploché vnímá Forster jako statické, uzavřené. To znamená, že tyto postavy se nevyvíjí, čtenář předpokládá jejich chování a jednání. Některé lze označit přímo jako *typy* nebo *karikatury* mající určitý charakteristický, neměnný rys. Postava typ nemá čím překvapit. Postavy plastické jsou naopak dynamické, otevřené, v průběhu příběhu se vyvíjí, mohou čtenáře překvapit, rozvracet vztahy atp. Na stejném principu hodnotí postavy i Daniela Hodrová ve své práci *...na okraji chaosu...*, na niž se Bohumil Fořt odkazuje. Výše zmíněné postavy ploché nazývá Hodrová jako *postavy-definice*, naopak postavy plastické nazývá jako *postavy-hypotézy*. Bohumil Fořt ve své práci *Literární postava* dodává, že „*postavy-definice jsou tak „jasné“, bez ohledu, kolik toho o nich víme, neobsahují nic nezjevného, jsou bez tajemství, zatímco postavy-hypotézy jsou neurčené a neurčité, vždy existuje něco, o čem víme, že o nich nevíme.*“¹⁴

¹¹ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha, 2002. ISBN 80-731-9020-6, s. 347 – 348

¹² ŠNELEROVÁ, Tereza. Nový trend českého románu jinak. *Artikl* [online]. Praha, 2014, 24. 12. 2014 [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <http://artikl.org/literarni/novy-trend-ceskeho-romanu-jinak>

¹³ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. ISBN 978-80-85778-61-8., s. 13

¹⁴ Tamtéž, s. 76 – 77

Z hlediska postavy a její charakteristiky rozlišuje Fořt ještě *přímou definici a nepřímou prezentaci*. Přímá definice vyjadřuje to, co je čtenáři vypravěčem o postavě „*explicitně řečeno*“. Vlastnosti popisuje nejčastěji pomocí přídavných jmen. Například sděluje, že je některá z postav cholerická a výbušná. Naopak, pokud charakteristika postavy není v textu explicitně vyjádřena, ale čtenář si představu o její podobě vytváří postupně z promluv a jednání, jde o nepřímou prezentaci. Pokud se tedy postava v příběhu dostává často s ostatními do konfliktu a vyvolává hádky, jeví se pak čtenáři jako cholerická a výbušná. Tedy „*nepřímá prezentace se vztahuje k tomu, jak postava koná*“. K nepřímé prezentaci podle Fořta patří mimo jiné *vzhled, jméno postavy, její jednání a promluvy*.¹⁵ Toho si budu následně při analýze postavy všimnout.

VZHLED

Vzhled sehrává při charakteristice postav důležitou roli. Na základě toho, jak se postava prezentuje zevnějšku (například jakým způsobem se obléká), může čtenář následně postavu lépe interpretovat. Stejně podstatné je i to, jak moc si daná postava svůj vzhled uvědomuje, jaký na něj klade důraz, jak se v průběhu příběhu její vzhled mění, ale i jak ji z hlediska vzhledu hodnotí a vidí ostatní postavy.¹⁶

VLASTNÍ JMÉNA

Vlastní jména velmi často korespondují například s určitým výrazným charakterovým prvkem postavy nebo taktéž s výrazným prvkem jejího zevnějšku. Tento jev je obecně nazýván jako *nomen omen*. Podle slovníku cizích slov se jedná o příznačné pojmenování.¹⁷ Podobně i příjmení bývá často vybráno s určitým záměrem. Karel Hausenblas ve svém díle *Od tvaru k smyslu textu* dodává, že „*postavy nedostávají jména, která by svou latentní sémantickou náplní ukazovala jinam, zaváděla jiným směrem, než kam míří smysl díla a jeho styl, která by byla v nesouladu s úlohou postavy, jaká ji přísluší ve výstavbě celku (přitom ovšem i příjmení protikladné k vlastnostem dané osoby může být a v zvláště komicky laděných dílech často bývá součástí charakteristiky postavy)*“.¹⁸

¹⁵ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. ISBN 978-80-85778-61-8., s. 64 – 66

¹⁶ Tamtéž, s. 66 – 67

¹⁷ *Slovník cizích slov* [online]. ABZ knihy, 2004 [cit. 2020-06-12]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/nomen-omen>

¹⁸ HAUSENBLAS, Karel. *Od tvaru k smyslu textu: Stylistické reflexe a interpretace*. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1996. ISBN 80-85899-14-0., s. 194

JEDNÁNÍ

Jednání je jednou z nejdůležitějších složek nepřímé prezentace. V souvislosti s tím, jak se postava chová, jaké vztahy si udržuje s ostatními postavami, jak projevuje své emoce, jaké postoje zaujímá vůči okolnímu světu, dokáže čtenář nakonec postavu interpretovat a přiřadit jí určité vlastnosti. Podle Fořta vychází čtenář při interpretaci postavy často také ze svých zažitých zkušeností z každodenního života.¹⁹

PROMLUVY

Podobně jako jednání literárních postav se na čtenářské interpretaci nejvíce podílejí i promluvy literárních postav. Důležité je všimnout si toho, jakým způsobem se postava vyjadřuje a jak moc je její řeč stylisticky příznaková. Ve způsobu vyjadřování postavy je rovněž dobře rozpoznatelné její společenské postavení. Na promluvy postav pak může mít vliv i prostředí, ve kterém se pohybují.²⁰

2.1 POSTAVY ROMÁNU BĚSA

2.1.1 CHARAKTERISTIKA HLAVNÍCH ŽENSKÝCH POSTAV

BĚLA VRÁNOVÁ

Postava Běly v románu prochází největším vývojem. Podle Forsterovy typologie postavy se jedná o postavu plastickou čili dynamickou, a to proto, že dokáže neustále překvapovat a je zahalena řadou tajemství. Podobně lze podle Hodrové označit postavu Běly za postavu- hypotézu, tedy ne zcela explicitní. Jako dospívající dívka žije Běla poměrně spokojeným životem. Zlomovým okamžikem se pro ni stává den, kdy ji její sestra Sabina přivede k drogám. Běla už se, na rozdíl od Sabiny, nedokáže z drogové závislosti dostat a v dalším vývoji událostí je čtenář svědkem naprosté destrukce této postavy.

Na popis Bělina vzhledu v jejím mladistvém věku není kladen přílišný důraz, přestože je první kapitola tematicky zaměřena na problematiku výchovy dvou pubertálních dívek. Čtenář by ho mohl postrádat, jelikož je to období, kdy se dívky začínají více pozorovat

¹⁹ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. ISBN 978-80-85778-61-8., s. 67 – 68

²⁰ Tamtéž, s. 68

a věnovat svému vzhledu více času. Určité souvislosti mezi vzhledem a povahou postavy lze ale v textu najít.

„Oběma holkám dala pusu na čelo a letmo je pohladila po vlasech, které byly stejné barvy i délky, jen ty Bělčiny byly stažené gumičkou do culíku, zatímco Sabině neúpravně povlávaly všude možně.“²¹

Bělčiny úhledně stažené vlasy do culíku mohou naznačovat její poctivost a vzornost, zatímco Sabininy neupravené vlasy mohou zase souviset s její vzdorovitostí a rebelstvím.

Vše, co je čtenáři dále o dívkách známé, je v podstatě jen jejich věk (14 let). Poměrně rozsáhlý popis vzhledu Běly se objevuje až ve druhé kapitole, kdy je Běle už 20 let, je drogově závislá a zároveň těhotná. Setkává se s Vitalijem, aby spolu uzavřeli „výměnný obchod“. Vitalij totiž může získat tolik chtěné české občanství jen v případě, že si založí rodinu s Češkou. Domluví si proto schůzku s těhotnou narkomankou Bělou, která se mu představí jako Bibi. Vitalij je ochoten jí zaplatit za to, když ho v rodném listu uvede jako otce. Při této schůzce je podoba Běly detailně popisována očima Vitalije. Všimá si její vyhublé postavy, nedokonalé pleti, na které se podepsalo její dlouhodobé užívání drog, vlasy „byly nehezké, barvu by popsat nedokázal“. Byla oblečena jako prostitutka a stála „na legračních podpatcích, tlustých jako špalky na sekání dřeva, rozhodně tlustších než její lýtka.“²² Její krásně zelené oči, úsměv a chraplavý hlas však dokázaly Vitalije okamžitě zaujmout.

Za další explicitní údaj považuje Bohumil Fořt také jméno. Zvláště zajímavé je v románu spojení jména Běla s příjmením Vránová. Miroslava Knappová ve své práci *Rodné jméno v jazyce a společnosti* uvádí, že v minulosti „původně vznikala osobní jména ze jmen obecných, a to tehdy, když se objevila potřeba jedince pojmenovat, individualizovat, zvláštním označením jej odlišit od ostatních. Antroponymum (osobní jméno) mělo jedince výstižně popsat, charakterizovat jeho zařazení do společenského života, do přírody, vystihnout jeho domnělé nebo chtěné vlastnosti tělesné či duševní, a to buď přímo, nebo přirovnáním (k zvířatům a přírodním jevům), popsat jeho vztah k lidem, k přírodě, k bohům či bohu, k veškerému okolnímu světu.“²³

²¹ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 15

²² Tamtéž, s. 76 – 77

²³ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989. Studie a práce lingvistické. ISBN 80-200-0167-0., s. 21

A právě mezi tělesné a vzhledové vlastnosti řadí původ jména Běla, jehož význam je „světlý, bílý“²⁴ Jméno Běla může ve spojení s příjmením Vránová působit poněkud kontrastně. Vrána je pták černý, ostatně to má i v názvu – vrána černá. Většinou je vrána spojována se smrtí, jako posel špatných zpráv. Na druhé straně však existuje i označení „bílá vrána“. Podle *Příručního slovníku jazyka českého* toto spojení označuje nějaký řídký zjev.²⁵ *Slovník českých synonym* zase bílou vránu charakterizuje jako „světlou výjimku“²⁶. Obecně si lze tedy pod tímto pojmem představit někoho, kdo se od ostatních odlišuje. Zpočátku příběhu by bylo možné říci, že se Běla od Sabiny opravdu odlišuje. Plní roli té slušnější a vzornější dcery oproti Sabině, která k sobě přitahuje jeden problém za druhým. Obě děvčata se však velmi ovlivňují navzájem a silnější, manipulativní Sabina nakonec dokáže křehčí a citlivější Bělu stáhnout na dno. Odolnější Sabina se nakonec ze všech problémů dostane, na rozdíl od Běly, která se již nedokáže vymanit z drogové závislosti. Čtenář zde sleduje jistou metamorfózu bílé vrány ve vránu černou a naopak. Běla se ocitá na dně společnosti. Jako drogově závislá si vydělává prostitucí a končí špatně. Naopak z „průšvihářky“ Sabiny se stává úspěšná žena, má milujícího manžela, rodinu a vysněnou práci.

Za povšimnutí stojí i to, jak hanlivě Sabina svou sestru oslovuje. V dialogu mezi nimi často používá oslovení jako Bělucha, Běluna nebo Běluna debilka. To možná vypovídá i o charakteru samotné Sabiny, která se v blízkosti Běly vždy chovala chladně a bezcitně, aby vzbuzovala dojem jakési „drsné rebelky“, zatímco pod povrchem byla naprostým opakem. V páté kapitole se k jejich vztahu vyjadřuje Miloš následovně:

„Běluna debilka. Sabina to říkává tak mazlivě, to nechápeš. Když tobě řekne debile, zní to úplně jinak.“²⁷

Z Běliných promluv a jednání v první kapitole lze usoudit, že se často nechává manipulovat svou starší sestrou a působí rozhodně citlivěji a zranitelněji. V různých situacích se zastává své matky, na rozdíl od Sabiny. Mnohem větší prostor je nicméně věnován Sabině, o které si čtenář může udělat jistý názor již v průběhu první kapitoly. V dalších kapitolách je Běla líčena pouze negativně, jako „troska“, která podlehla drogám. Postavy, se kterými se setká (Vitalij, zdravotní sestry, Sabina), ji rovněž nehezky popisují, zaměřují se především na její

²⁴ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989. Studie a práce lingvistické. ISBN 80-200-0167-0., s. 23

²⁵ Vrána. *Příruční slovník jazyka českého* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, ©2007- 2008 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://psjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledej&heslo=vr%C3%A1na>

²⁶ Bílá vrána. *ABZ Slovník českých synonym* [online]. ©2008 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://www.slovník-synonym.cz/web.php/slovo/bila-vrana>

²⁷ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 201

vzhled, kterého si nejde v případě závislé narkomanky nepovšimnout. Zároveň však Běla na čtenáře nepůsobí nesympaticky, naopak by s ní mohl v leccem soucítit. Už jen proto, že to byla její sestra Sabina, která ji přivedla k drogám, a pak se od ní Běla nedočkala pomoci. Vypravěč sleduje Bělu po celou dobu příběhu pouze z vnější perspektivy, v souvislosti s ní vypráví vždy v er-formě nebo je čtenáři pohled na Bělu zprostředkováván očima jiných postav. Všechny její emoce a prožitky vyplynou najevo až v závěrečném epilogu, který je psán ve formě terapeutického deníku. Ten ve čtenáři může vyvolat mnohem intenzivnější prožitek. Z deníku je patrné, že jí není lhostejné, co se jí přihodilo, avšak nemá již dostatečně silnou vůli na změnu.

„Chtěla bych být normální (sic!) moc bych chtěla, třeba bych mohla pomáhat mámě v cukrárně a bydlet v bytě.“²⁸

Záznamy z Bělina deníku dokazují, že se snažila se závislostí bojovat, zároveň ale drogy byly nakonec silnější než ona sama. Jen o den později začíná její deník slovy:

„Je mi zase strašně zle. Zbytečný je to všechno.“²⁹

Vlivem těchto okolností, se kterými se musí Běla vypořádat, nakonec boj prohrává a umírá. O její smrti se čtenář dozvídá prostřednictvím Sabininých vzpomínek ke konci knihy.

SABINA (VRÁNOVÁ) KREJČÍ

Postava Sabiny (jen o pár minut starší dvojče Běly) v příběhu prochází taktéž velkým vývojem. Je to postava dynamická a nestálá. Zvláště u Sabiny může čtenář z jejího jednání a promluv určit některé její vlastnosti, pocity nebo vztahy k ostatním. Vypravěč nahlíží na Sabinu v průběhu děje z vnější i z vnitřní perspektivy. Nejčastěji, v souvislosti s její postavou, používá vypravěč du-formu, což čtenáři umožňuje nahlédnout lépe do nitra postavy. Zjevným záměrem vypravěče je použít tuto formu ve chvíli, kdy se postava ocitá sama, nad něčím přemýšlí a „volá“ po spřízněné duši, která by to všechno prožívala s ní. Du- forma je použita hned v první kapitole vyprávějící o Sabinině pobytu na horách. Pro intenzivnější prožitek a silnější vyjádření emocí ji lze vysledovat i v rozhovoru mezi Sabinou a Bělou ve vězení. Údaje o postavě Sabiny jsou čtenáři sdělovány postupně.

²⁸ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., úryvek ze závěrečného epilogu, strany nečíslovány

²⁹ Tamtéž, úryvek ze závěrečného epilogu, strany nečíslovány

Způsob, jakým Sabina jedná a mluví, má vliv na čtenářovu interpretaci postavy. Na základě těchto promluv a jednání může pak Sabinu charakterizovat jako vzdorovitou, tvrdohlavou, na první pohled bezcitnou. V jejích promluvách je naprosto zřejmé, že se cítí oproti své sestře Běle silnější, vůdčí osobností, která umí s ostatními manipulovat a dokáže vždy nečekaně překvapit. Jak již bylo uvedeno výše, po přečtení první kapitoly by čtenář mohl odhadovat, že Sabina propadne drogám a ocitne se na dně. Okamžikem překvapení může být následné zjištění, že drogám propadá „slabší“ Běla a Sabina zažívá naopak jeden životní úspěch za druhým. Zároveň však přílišná snaha o to, aby v životě dopadla lépe než její sestra, vede postupně k Sabinině sebestřednosti. Tím si narušuje vztahy s ostatními postavami. Možná, že ve vztahu k sobě samé dosáhne svých vysněných cílů, ale celkově to kýžený výsledek nepřináší. Naopak, stále více si uvědomuje, že její matka má silnější citový vztah k Běle. Začne tedy matce vyčítat, že jí byla vždy oporou a pomáhala jí, zatímco Běla o ni nejevila už žádný zájem. Sabina se chová sobecky nejen vůči matce, ale i vůči svému manželovi Milošovi, což zapříčiní nemálo problémů v jejich vztahu. Zároveň nejvíce sobecky se zachová vůči své sestře Běle, které nakonec odmítá pomoci, a její dceru Malku nechává napospas osudu.

Co se týče vzhledu, i o Sabině se toho zpočátku v době puberty čtenář mnoho nedozví. Větší důraz je zde kladen na jednání a promluvy postav obou dívek, jež odpovídají jejich věku i prostředí, ve kterém se pohybují a kde jsou vychovávány. Přeci jen se ale o Sabinině podobě lze dozvědět mnohem více než o té Bělině. Většinou se tak děje prostřednictvím promluv jiných postav. Nejvíce ji hodnotí její manžel Miloš. V ukázce se vyskytuje mimo jiné i již zmiňovaná du-forma.

„Ale zase brzdi, Sabina se ti tehdy líbila, to zase jo, vysportovaná, ostrá jako břit, trochu chlupská. Docela rajcovní. [...] Její krásné vlasy jsou rozprostřené všude po polštáři, i na jejím obličejí [...] Jinak je Ssssabina (sic!) pořád jeden velký sval, není sice hubená, ale postavu má dobrou, až na to břicho.“³⁰

V textu je možné vyzorovat i několik Sabininých sebereflexí. Sabina je se svým vzhledem celkem vyrovnaná a dokáže na sobě najít i hezké věci. Jelikož se ve svých studentských letech hodně věnovala plavání, odpovídá tomu i její rozložitá postava, která ji trochu trápí. Na druhou stranu na sobě oceňuje obličej a vlasy, kterými dokáže muže zaujmout.

³⁰ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 199

Jméno Sabina vnímám jako běžné a bezpříznakové. Zajímavé však je, že v průběhu vyprávění se k tomuto jménu vyjádří hned několik postav a hodnotí jej. Lze si toho poprvé všimnout ve druhé kapitole, kdy se Běla setká s Vitalijem a představí se jako Bibi. Sám vypravěč ji tak oslovuje. Vitalij se jí vyptává, jestli se jmenuje Bibiana. Běla je nejprve odtažitá, jméno mu prozradit nechce, nicméně pak se představí jménem své sestry.

„*„Sabina. Sabina Vránová.‘ Bibi se při vyslovení jména jemně pousmála, něžně a úlevně, ale to Vitalij vidět nemohl. Vitalij byl překvapený, že mu řekla své jméno. [...] To jméno bylo krásné! Takové křehké, ptačí a dočista bílé.*“³¹

I Sabinina matka její jméno hodnotí jako „*skvostné, zkratka pro princeznu.*“³²

Postavy románu nesou většinou jména, která určitým způsobem korespondují s jejich charakteristickými rysy nebo naopak nekorespondují vůbec a vytváří se mezi nimi kontrast. Vyskytuje se zde několik příkladů *nomen omen*. Právě Sabina velice často přiřazuje postavám přezdívky podle toho, jak vypadají nebo jak se chovají, např. Tlustice (tlustá kuchařka), Femme fatale (krásná dívka, se kterou se Sabina vzhledově srovnává a která pro ni představuje konkurenci) nebo pan Nikdo (její otec, který se k ní nezachoval hezky, a tudíž pro ni už nic neznamena).

MARIE VRÁNOVÁ

Další silnou ženskou hrdinku představuje Marie, matka dvojčat. Většina blízkých osob jí ale neřekne jinak než Majka. Ačkoliv v knize Majce není věnován takový prostor jako hlavním hrdinkám Běle a Sabině, stále má velký vliv na vývoj celého příběhu. Vypravěč Majku líčí z vnější perspektivy, vypráví o ní pouze v er-formě a nezobrazuje příliš Majčino nitro a pocity (jako je tomu například u Sabině). Rozhodně se však nejedná o postavu plochou a statickou, jelikož i Majka prochází určitým vývojem. Jako matka samoživitelka nezvládá své dvě pubertální dcery, ale i přesto by pro ně stále udělala cokoli. Dokazuje to tím, že se schází s Vladimírem, u kterého má jisté výhody (například v podobě bonů). Díky tomu může svým dcerám koupit tolik vytoužené rifle.

O tom, jak Majka vypadá, se v této kapitole čtenář příliš nedozví. Jednou se zde dvojčata zmiňují o tom, že je jejich matka na svůj věk stále krásná, dokonce i Vladimír při schůzce

³¹ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 80 – 81

³² Tamtéž, s. 91 – 92

s Marií pronese, že je čím dál tím krásnější. Nicméně z jejího jednání vyplývá, že to bude skromná žena, která si občas nevěří.

„Majka se nervózně pousměje a nevěří mu. Do krásy už tedy rozhodně nekvete, i když něco z ní možná ještě zbývá. Musí ji vzít do hrsti.“³³

Trochu více se postava Majky rozvíjí na začátku třetí kapitoly. Majka je již o něco starší, dcera Sabina studuje na vysoké škole a o Běle, která rodinu před několika lety opustila, nemá žádné zprávy. Majka má teď více času na sebe, věnuje se své oblíbené cukrařině. Odstěhovala se z Prahy do Hlinska, protože ji tížila samota, nicméně i v novém bytě si stále připadá sama. Ani s muži jí to nadále nevychází. Sice se stýká s jistým Čestmírem, se kterým dochází na lekce tance, ale dlouho to mezi nimi nevydrží. Neštěstí v lásce doprovázené Běliným odchodem od rodiny a naprostá bezmoc, s tím vším se Majka vyrovnává velice špatně. Vedle toho musí snášet neustálé Sabininy připomínky a narážky na to, že upřednostňuje Bělu a nedokáže ocenit Sabininu pomoc. Jedinou útěchou jí je snad jen cukrárna, kde může péct pro děti a vymýšlet stále nové recepty a nápady. Život je však někdy velmi krutý. V momentě, kdy její cukrárnu navštíví Malka (zavržená dcera Běly) se svým synem Jaromírem, obyčejnou náhodou obě zjistí, že jsou příbuzné a že Malka je Majčinou vnučkou. Majce se při tom zatočí hlava, ztratí vědomí a později v nemocnici umírá na infarkt.

Z Majčina jednání je patrné, že se v životě obětovala pro to, co měla ráda, ale nikdy se nedočkala úplného pocitu štěstí.

V textu se často objevují pasáže, kdy Sabina oslovuje svou matku jako Královnu.

„Ne máma, ale Královna, hnusná zlá Královna. A zoufalá. Je zoufalá, jasně, už se klepe.“³⁴

„Hnusná královna žvýká papriku. Lup! A lup! Čelisti praskají a paprika se rozpraskává pod tlakem královniných umělých tesáků.“³⁵

Důvod, proč Sabina oslovuje matku Královnou, není v textu nikde přímo objasněn. V souvislosti s tímto oslovením mne napadlo několik možných variant. První je spojena s významem Mariina jména. Jmenuje se tak biblická postava Panna Marie. Panna Marie byla

³³ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 20

³⁴ Tamtéž, s. 10

³⁵ Tamtéž, s. 193

označována za Královnu nebes, ostatně stejného označení použil například Josef Svatopluk Machar ve svém díle *Čtyři knihy sonetů*, kde v *Sonetu o Panně Marii* v prvních verších píše:

„*Královno nebe, Panno Marie...*“

– *tu modlitbu jsem rád měl nejvíce...*“³⁶

Stejné označení je možné spatřit například i v mariánské modlitbě *Zdrávas královno*, latinsky *Salve Regina*.

„*Zdrávas královno, matko milosrdenství, živote, sladkosti i naděje naše, buď zdráva!*“³⁷

S přihlédnutím k dějinám lze jistě souvislosti hledat i u jmen různých historických panovnic / královen, jako například Marie Terezie, Marie Stuartovna ad. Táborská se mohla tedy inspirovat i touto cestou. Jistá podobnost se objevuje i v knize Lewise Carrolla *Alenka v říši divů*, kde je jednou z postav zlá a krutá srdcová královna, která chce Alence utnout hlavu. Následující úryvek toto dílo připomíná:

„*Uviděla se v chladné kamenné síni bez oken, kde sedí na druhém konci dlouhého stolu naproti Královně, která se nezřízeně cpe a pobízí ji s hnusným smíchem k dalším a dalším soustům. Jez! Tlustý jsou šťastnější! Jez přece! A dlouhými pěstěnými růžovými nehty ťuká o desku stolu. Přicházejí Podnožci, kteří nesou zářící konvici s kávou a nalévají Královně do šálku, jenže ucintnou.*“³⁸

MILENA HLINECKÁ

O postavě Mileny (Malky) toho v textu příliš sděleno není. Její životní příběh je totiž zaznamenán v Táborské prvotině *Malinka*. Román *Běsa* pak především vypráví o událostech, které se staly před Malčiným narozením, objasňuje její původ a odpovídá na otázky, které si při čtení románu *Malinka* čtenář pokládal. Dohromady oba romány tvoří jakousi rodinnou ságu, příběh o několika generacích dvou rodin a lidech, kteří jsou si ve skutečnosti velice blízcí, aniž by o tom zpočátku měli tušení.

³⁶ MACHAR, Josef Svatopluk. *Čtyři knihy sonetů 1890 - 1892*. Monika S. Benešová - Lama, 2014 (elektronické vydání). ISBN 978-80-879-5901-5, s. 35

³⁷ Zdrávas Královno. *Kancionál* [online]. Součást Liturgie.cz, ©2000 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://kancional.cz/007>

³⁸ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 12

Z toho důvodu je postava Malky ve velké části románu *Běsa* poněkud statická, vypravěč se zde příliš nevěnuje jejímu popisu a jednání. Na konci druhé kapitoly Běla porodí dceru, kterou chce pojmenovat po matce – Majka, nicméně zdravotní sestře jméno přijde zvláštní a komické a do porodního listu ho nezapíše. O několik měsíců později, v kojeneckém ústavu, jí jméno Milena zvolí jedna z ošetřovatelek.

„*Připadá mi to hezký, já jsem chtěla Milenu, kdybych měla holku. Zdrobněle je to milenka, to je docela legrační, ne?*“³⁹

V závěru románu je více než jasné, že se postava Malky bude vyvíjet, nicméně jí zde k tomu není dán dostatečný prostor. Pokud by se čtenář chtěl dozvědět více o Malčině životě, musí si přečíst již zmiňovanou knihu *Malinka*. Malka se jako postava, která koná, objevuje v románu až v závěru šesté kapitoly, kdy se snaží vypátrat své biologické rodiče a podaří se jí kontaktovat přes Facebook Vitalijovu sestru Sněžanu, která je ochotná jí v hledání pomoci. Pozve Malku na oběd a společně o tom řeknou Lidce. Ta je z toho z počátku vyděšená, nechce si nic z toho připustit, pak ale procitne a Malku přijme. Malka se následně dozvídá, že Vitalij je již po smrti a potýkal se dlouhou dobu s problémy s alkoholem. Jako kdyby měla postava Malky předurčeno někomu vstupovat do života a zcela ho převracet naruby, vstoupí do života také Majce a ta krátce na to umírá.

Až v této chvíli postava Malky začíná nabývat své dynamičnosti, dokáže zásadním způsobem ovlivnit životy hned dvou rodin a stává se v závěru jejich jakýmsi spojovníkem.

Čtenář může nabýt dojmu, že vypravěč nechce ponechat jedinou postavu stranou a každé věnuje alespoň podkapitolu, kde podává zásadní a důležité informace o postavě tak, aby se čtenáři dokázala vrýt pod kůži, i když nemá příležitost sledovat její postupný vývoj již od začátku knihy, ale zjevuje se mu nečekaně. Na několika posledních stranách šesté kapitoly, kdy se o sobě baví Malka se Sněžanou, jsou naznačeny určité informace o Malčině životě. Z rozhovoru vyplývá, že Malka pracuje jako produkční v České televizi, je evangelička a seznámila se s jistým farářem Honzou, který jí pomáhá v hledání rodičů. Očima Sněžany je Malka vnímána jako „*krásná a mladá, má zdravé dítě a práci.*“⁴⁰ Sněžana se s ní porovnává, i ona by si přála dítě, ale připadá si stará a myslí si, že jako Ukrajinka to nikam nedotáhne. Toto je chvíle, kdy se potkají dvě ženy z naprosto odlišných sociálních vrstev a uvědomují si rozdíly mezi sebou.

³⁹ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 129

⁴⁰ Tamtéž, s. 252

Za povšimnutí stojí určitá místa v textu, kde se Tábořská pokouší navnadit čtenáře k tomu, aby pokračoval ve čtení i její první knihy *Malinka*. V krátkých náznacích informuje o tom, jak Malku vnímá její okolí a co si o ní myslí. Tím může čtenář cítit potřebu dozvědět se více.

„Hm. A jak ty to s rodičema vlastně máš? Jestli se teda můžu zeptat...‘

[...]

„No... to je složitý, to by bylo na dlouhý vyprávění. [...] Jednou o tom třeba napíšu knížku,‘ usmála se Malka smutně a Sněžana pochopila, že teď už se víc nedozví.“⁴¹

Ani čtenáři se nic nového o postavě Malky nedozví a jsou odkázáni na přečtení *Malinky*.

LYDIE (LIDKA) BALABÁNOVÁ

Jediným hlavním ženským elementem druhé, ukrajinské rodiny, je Lidka. Ačkoliv se i Lidka vyrovnává s nelehkým životním osudem, který ji připraví o jejího milovaného muže Karla a syna Vitalije, její hlavní funkcí je především zprostředkovat čtenáři co největší autentický prožitek z prostředí Ukrajiny a tamních podmínek tím, že se staví do role typické venkovanky, která v prostředí venkova vyrůstala, používá nářečí, dodržuje určité předávané zvyky a tradice. Na několika málo stranách je zde nastíněno celé Lidčino dětství, život na vesnici a konkrétní doba. V této pasáži se objevuje vypravěč přímý vyprávějící v ich-formě, aby se čtenář mohl s postavou a prostředím lépe sblížit. Jazyk se přizpůsobuje prostředí, objevuje se nářečí a zastaralé výrazy jako „felčar“, „díže“, „sednice“ nebo „fůra“ (ve smyslu vůz s těžkým nákladem). Mimo jiné je zde užito cizích slov z ukrajinštiny nebo ruštiny, například „kirpič“ (cihla) nebo „cicy“ (prsa).

Tomu, jak Lidka vypadá, vypravěč nevěnuje příliš velkou pozornost. Na počátku druhé kapitoly lze nalézt určité náznaky popisu Lidčiny podoby, které jsou spjaty s jejím mládím. Tělo je pružné, ženské a pevné, Lidka vyzdvihuje především své husté dlouhé vlasy, které zaplétá do copu.

V následujících kapitolách, kdy je již Lidka matkou a stará se o svou rodinu, nápadnější popisy vzhledu zcela chybí. Prioritou jsou pro ni děti a manžel a na základě toho se chová a jedná. Lidka je jako matka velmi starostlivá, pro svou rodinu by se obětovala, ale zároveň ji doprovázejí i časté pocity samoty. Ty nastávají nejvíce v době, kdy její manžel Karel

⁴¹ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 253

společně se synem Vitalijem odjíždí vydělávat peníze do Čech a Lidka se o děti (Sněžanu a Konstantina) musí postarat sama.

Pocity samoty Lidku neopouštějí ani v době, kdy už je stará a děti má dospělé. Pracuje jako uklízečka v nemocnici. Hned v úvodu šesté kapitoly je naznačeno, že její manžel Karel byl nejprve vězněn za obchodování s lidmi, do kterého ho dostal Luboš, a pár let poté umírá na zánět slinivky. Nehezký osud potkal i jejího syna Vitalije. Tomu se nejprve žilo celkem dobře, měl milující manželku a dvě zdravé dcery, ale chudoba, ve které žili, byla opravdu zjevná. Zdravotně byl na tom špatně už tehdy, když se seznámil s Bělou. V průběhu života pak podlehl alkoholu a upil se k smrti. To vše samozřejmě Lidku poznamenalo a projevilo se to nejen na jejím vzhledu. Nelze si nepovšimnout, že je o jejím zevnějšku zmínka jen v rámci věku. Nejprve to bylo v souvislosti s mládím, teď naopak se stárím.

„Dobře ví, že vypadá starší. Protože se s ní život vůbec nemazlil! [...] Dávno už ji nešacujou na Ukrajinku, ale na hodně upracovanou... no, Pražáci by řekli Moravandu, Moraváci pokrčej rameny. [...] A možná jí lidé přidávají taky kvůli tomu, že je vdova, to se přece pojí se stárím.“⁴²

Nejen Lidka, ale i ostatní členové rodiny se po celý život jako Ukrajinci vyrovnávají s pocitem toho, že nikde nejsou vítáni a že sami neví, kam patří. Lidka se k tomu vyjadřuje hned ve druhé kapitole:

„Ne, Češi nejsou naši, to jsme se pletli, šeredně. Ještě, že to tatínek nezažil. Tady jsme prašiví Češi, tam jsme zase prašiví Ukrajinci, nikoho to nezajímalo, že máme český původ, nikdo mu nepomohl.“⁴³

2.1.2 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH VEDLEJŠÍCH POSTAV

BOŘISLAV (BOŘEK) VRÁNA

Bořek v příběhu sehrává roli nespolehlivého otce, jenž opustil rodinu. Ublíží nejen Majce, která je na výchovu dětí sama, ale především svým dcerám, jež vyrůstají bez otce a neznají žádný mužský vzor ani autoritu. V období puberty mají dvojčata pocit, že už mu na nich

⁴² TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 219

⁴³ Tamtéž, s. 64

nezáleží. Bořek je spojen s motivem čekání, jelikož dvojčata čekají prakticky celý život na to, až si na ně vzpomene a zavolá jim.

„A pak si obě vybavily čekání, nekonečné, godotí, marné, bezvýhodné. Čekání na příchod, čekání na telefon.“⁴⁴

Poté, co Sabina nakonec odjíždí za tátou strávit Silvestra do Tater, přichází další zklamání a další čekání. Sabina čeká na otce na nádraží, kde ji zapomněl vyzvednout.

Zároveň dvojčata otce nazývají jako pan Nikdo. Bořek o dvojčata nikdy nejevil úplný zájem, i když Sabina si k němu nakonec přeci jen našla cestu. Otec jí pomohl dostat se z drogové závislosti, nicméně kdyby se jí na horách věnoval, nikdy by s drogami nemusela přijít do kontaktu. Postava Bořka se objevuje pouze v první a poslední kapitole románu, proto by bylo možné ji podle Františka Všetického definovat jako „*postavu rámuující*“.⁴⁵ V poslední kapitole již Bořek vystupuje jako nemocný starý muž, je odkázán na pomoc a péči ostatních. Sabina za ním párkrát zajede do nemocnice na návštěvu, aby ho oholila nebo mu něco vyřídila. Z jejích myšlenek, které by chtěla říct nahlas, avšak neřekne, je více než jasné, že se jí to protiví, nemá chuť starat se o někoho, komu byla celý život víceméně lhostejná.

„Nikdy jsi nefungoval jako táta, nevychoval jsi mě, nikdy ses o mě nezajímal, ani o moje děti. Dobře, pomohl jsi mi od fetu, asi se v tobě hnulo svědomí za ty Tatry nebo za to, že ty sám jsi závislák a my jsme to podědily.“⁴⁶

„Sabině blikl v mysli moment, kdy otci telefonovala, že Běla zemřela. Odpověděl, že to se dalo čekat a že už to snad ani pro ni nebyla taková škoda.“⁴⁷

Bořkův vzhled je jinak v knize vylíčen velice stroze. V pasáži, kdy se s ním Sabina potká na nádraží, aby ji zavezl do horské chaty, se objevuje přímá charakterizace.

„Vypadal úplně stejně! Pořád černé vousy, pořád ta stejná černá kabelka přes rameno. Byl trochu nahrbený a kouřil.“⁴⁸

⁴⁴ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 33

⁴⁵ VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. ISBN 80-7067-7067-203-X., s. 28

⁴⁶ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 258

⁴⁷ Tamtéž, s. 259

⁴⁸ Tamtéž, s. 41

VLADIMÍR HOLUB

I Vladimír je v příběhu vylíčen velmi negativně a působí spíše jen jako groteskní figurka. Vladimír má ve svém okolí jako kádrový pracovník vysoké postavení a to si Majka plně uvědomuje. Začne se s ním proto kvůli svým dcerám potají scházet, aby od něj, výměnou za občasný sex, získala pár bonů. Vladimír s ní ale velice zjevně manipuluje, uráží ji a dává jí najevo svou moc.

Vladimír se objevuje pouze v první kapitole, představu o jeho fyzické podobě si čtenář může udělat jen na základě toho, jak ho vidí Majka.

„Majka se zadívala na toho vlastně cizího muže v obleku, po celém dni jistě propoceném, a z toho pachu, který najednou ucítila přes celou prostoru vinárny, se jí udělalo nevolno.“⁴⁹

Z ukázky je patrné, že se Majka s Vladimírem schází nerada, ale obětuje se kvůli dcerám.

U jména Vladimír Holub by bylo možné hledat jisté souvislosti mezi jménem a povahou. Tím, jak Marie Vladimíra popisuje, může tento muž svým charakterem a vzhledem připomínat opravdu holuba. Známé české přirovnání „naparovat se jako holub“ by tomu odpovídalo.

LUBOŠ

Postava Luboše by se podle Františka Všetického dala označit za *intrikánskou*. Všeticka ji definuje jako *„postavu, která se nekalými a nečestnými činy proti svým protivníkům výrazným způsobem podílí na dynamice děje.“⁵⁰*

Opět je to tedy záporná mužská postava, kvůli které se především Vitalij a Karel dostávají do problémů, což vede nakonec i k jejich úplné destrukci a končí tragicky. Luboš v Česku zaměstnává ukrajinské dělníky, avšak jeho přístup k nim je nelidský, zachází s nimi jako s otroky. Jediné, na čem mu záleží, jsou peníze a pocit moci.

⁴⁹ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 19

⁵⁰ VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. ISBN 80-7067-7067-203-X., s. 28

O jeho podobě se čtenář dozvídá pouze z několika málo náznaků očima dělníků.

„, *Pán Luboš byl tak tlustej, že bysme se do něj vešli snad tři.* ‘ ‘⁵¹

SMRT A BŮH

Těsně v závěru poslední kapitoly se objevuje i jakási mytizovaná scéna, jež se úplně vymyká reálnému světu a nabývá fantaskních prvků. Objevují se postavy *Smrta* a *Boha*, avšak Smrt je zde prezentována v mužském rodě jako pan Smrt a Bůh naopak v ženském rodě jako paní Bůh. Přesný záměr záměny pohlaví u těchto postav není znám.

Když Majka po setkání s Malkou dostane infarkt a je převezena do nemocnice, zjevují se následně postavy Smrta a Boha, navíc i s duchem mrtvé Běly. Všichni tři se dohadují o tom, jestli nechají Majku umřít a vezmou si ji s sebou.

„, *Smrte, přišla jsem tě požádat, abys nechal Majku žít.* ‘ *Smrt povytáhne lebeční kosti nad důlky a zakrouť lebkou.* , *Neříkej, Bůh! Copak tě přivedlo k takovému poklesku, jako je porušení vlastního přikázání, co?* ‘ ‘⁵²

⁵¹ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 68

⁵² Tamtéž, s. 293

2.2 POSTAVY ROMÁNU ANEŽKA

2.2.1 CHARAKTERISTIKA HLAVNÍCH ŽENSKÝCH POSTAV

JULIE ČECHOVÁ

Hlavní hrdinkou příběhu je Julie Čechová, která pracuje jako personalistka. Její práce spočívá v přerozdělování zaměstnanců podle jejich přínosu pro firmu a následném přidělování zaměstnaneckých benefitů a finančních ohodnocení. Ke svému povolání je postava Julie jako stvořená, jelikož podobné škatulkování a kategorizování provádí i ve svém osobním životě, jenž má stejně dobře naplánovaný jako každický pracovní den ve svém diáři. V mnoha věcech se jí daří, ať už v práci, nebo ve vztahu. Nicméně ne vždy se všechno vyvíjí podle našich představ. To, co Julii zbývá k dosažení téměř dokonalého života, je dítě, vysněná holčička Anežka. Čtenář se stává svědkem proměny ženy, pro kterou je v počátcích kariéra a úspěch v zaměstnání jedinou starostí. Postupem času jí však začnou tikt biologické hodiny a propadá silné touze po dítěti. Otěhotnění ale neprobíhá podle jejích plánů a Julie se ocitá na prahu zoufalství. Je schopná takřkajíc „chodit přes mrtvolu“, jen aby získala to, po čem touží. Na základě jejího jednání lze postavu Julie hodnotit jako plastickou, proměnlivou a plnou emocí. Julii je v příběhu možné sledovat z vnitřní i z vnější perspektivy. Podrobně se roli vypravěče věnuji v kapitole o kompozici.

Z Juliina jednání vyplývají následně její povahové rysy. Jednou z nejsilnějších Juliiných vlastností je její cílevědomost, vždy musí dosáhnout svého. Tato vlastnost ji společně s honbou za perfektním životem vede k zaslepenosti a sobectví. Povahové rysy se čtenáři postupně odkrývají většinou nepřímou prezentací postavy. Jen málo je mu o charakteru nebo chování postavy sděleno explicitně. Podrobné přímé zhodnocení charakteru a chování postavy se objevuje až v úplném závěru knihy. Čtenář může na základě tohoto popisu posoudit, jestli postavu v průběhu příběhu vnímal podobně.

„Zato s Julií Čechovou to bylo jiné. Úřednice měla nejprve radost, že se jí konečně podaří někomu udat romské dítě. Ale když viděla Juliin chladný, vypočítavý přístup, její sveřepý výraz a přísně sevřené rty, zarazila se. [...] Pod maskou Juliina kamenného obličejů nedokázala vyčíst jakoukoli známku citu. [...] Jakmile za sebou Julie naposledy

přibouchla dveře, úředníci poprvé za celou kariéru ve státní službě napadlo, že udělala velkou chybu.“⁵³

Důraz na dokonalost je dominantním prvkem Juliina každodenního života, ať už v práci, ve vztahu, nebo v oblékání a vizáži. Juliin vzhled je v knize několikrát explicitně popsán vypravěčem, a to hned v prvních kapitolách. Zaměřuje se především na detailní popis jejího plodného těla připraveného na těhotenství. V důsledku neustálých snah o otěhotnění tělo postupně začíná slábnout a Julie nakonec potratí.

Juliina sebestřednost nakonec Marka odradí a odchází od ní. V tu chvíli nezbývá Julii nic jiného než si svou vysněnou Anežku adoptovat. Ztráta partnera jí však nedovoluje adopci podle jejích představ. Jedinou možností je adopce romské holčičky Agnes, která se má brzy narodit. Adopce záhy vzbudí v Julii obavy, co na takový čin řekne její okolí. Nemůže dopustit, aby tím byl pošramocen její vlastní obraz, který si buduje a který postupně spěje k vytoužené dokonalosti. Bez jakékoliv kapky empatie a lásky k dítěti sestavuje „plán Anežka“, podle něhož si chce Agnes přesně „vyplátnout“. Svou dceru následně vychovává tak, aby náhodou nedošlo k projevu její „romské krve“ a odlišnosti.

„Posadí se tedy s dárky na zem a jeden po druhém otevírá a opět děkuje a děkuje.

,Opravdu mám velkou radost.‘

,Velmi jsi mě potěšil.‘

,Velice děkuji za pěkný dárek,‘ odřikává Agnes věty, které ji maminka naučila, někdy se dokonce i uctivě ukloní.“⁵⁴

Juliina zaslepenost v touze přetvořit Agnes ve svou vysněnou Anežku vede k prvním konfliktům a nedorozuměním mezi matkou a dcerou. Problémy nastanou v momentě, kdy Agnes dospívá a „už není tou panenkou na hraní, se kterou si může dělat, co si zamane“.⁵⁵

Vše je navíc umocňováno jakýmsi rivalstvím mezi jednotlivými matkami. Julie se neustále snaží vyrovnat svým kamarádkám, jež vnímá jako prototypy dokonalých matek. Žijí v představě, že jejich děti mají talent na vše, a Julii o tom bezmezně přesvědčují. To vzbudí v Julii ještě větší touhu vychovat z Agnes stejně talentované a inteligentní dítě.

⁵³HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8., s. 221

⁵⁴Tamtéž, s. 113

⁵⁵Tamtéž, s. 207

Agnes naopak jedná naprosto v rozporu s jejími představami a opakovaně utíká z domu. Jednoho červnového dne roku 2014 se domů už nevrátí. Julie proto oznámí útěk na policii. Společně s poručíkem Tlustým se jí snaží vypátrat.

AGNES ČECHOVÁ

Postava Agnes se objevuje až v 15. kapitole, která začíná osudným dnem, kdy se děvčátko narodí a je Julií adoptováno. V průběhu Agnesina raného dětství měl čtenář možnost na vývoj událostí nahlížet pouze z perspektivy Julie nebo jejího okolí prostřednictvím vševědoucího vypravěče vyprávějícího v er-formě. Julii výchova adoptované dcery postupně vyčerpává. Dítě neustále pláče, nespí a nesnese matčiny doteky. Jako kdyby tušilo, že je cizí. Problémy neustávají ani v předškolním věku. Ve školce nemá Agnes žádné kamarády, straní se kolektivu i společných aktivitám. Motiv odlišnosti a nepochopení Agnes provází celým životem a směřuje ji k postupné izolaci od společnosti i její matky. V důsledku toho Agnes začne později opakovaně utíkat z domova a snaží se vypátrat svou biologickou matku a sestru. S Agnesiným přibývajícím věkem je čtenáři umožněno pozorovat situaci i z jejího pohledu. Všechny její pocity a myšlenky zprostředkovává vypravěč v er-formě a celkový dojem z jejího emočního prožívání je značně oploštělý. Agnes je postavou plastickou a dynamickou, ostatně se v příběhu promítají poměrně detailně okamžiky jejího dospívání. Neustále překvapuje svým chováním a postoji, jež zaujímá vůči své matce i okolí. Ve chvíli, kdy Agnes nastoupí poprvé do školky a následně do školy, stává se obětí šikany. V souvislosti s tím se zhoršuje i její školní prospěch. Naprosto „vycepovaná“ Agnes však nechce matku v ničem zklamat. Začíná tedy poprvé lhát. Se svými problémy a neustávající šikanou se navíc nemůže matce svěřit, jelikož by jí tím zklamala. A když se o to občas pokusí, nedostane se jí pochopení. Julie si naopak neustále razí své heslo „co tě nezabije, to tě posílí“ a s úplnou bezcitností a chladností přistupuje k dceři dál. Agnes si všímá, že pro matku představuje jen zklamání. Navíc přichází další bolestný okamžik, kdy se Agnes z úředních dokumentů dozví, že není adoptovaná z Kuby, jak jí matka celý život tvrdila, ale že jejími biologickými rodiči jsou Romové. Společně s dokumenty najde i snímek z ultrazvuku s popiskem *Aněžka*.

„Tak strašně by chtěla matku potěšit, udělat jí radost, dokázat, že na to má! Že je stejně dobrá jako ona, Aněžka. Celých deset let vyrůstala s pocitem, že musí soupeřit

*s neviditelným protivníkem, proti němuž nemůže vyhrát. Jako by s nimi doma někdo žil a ona, Agnes, byla jen jeho náhradnice.*⁵⁶

Přímá definice Agnesiných vlastností se v knize vyskytuje několikrát. Čtenář může mít pocit, že ji neustále někdo hodnotí a vyzdvihuje její nedostatky. Ať už jde o spolužáky a učitelku, nebo o vyšetřovatele či její matku. Ta ji vnímá jako emocionálně labilní, zaostalou ve vývoji oproti ostatním dětem a jen málokdy ji v něčem pochválí.

*„Agnes se měla stát Anežkou. Jenže se prostě nepovedla, přes její veškerou snahu Agnes zůstala Agnes. Je svévolná, drzá, nevychovaná, zlomyslná. Julie ji doslova nenávidí, hnusí se jí ten její přidržený výraz a posměvačný pohled. Raději by ji vymazala. Tu cizí osobu, co se k ní vetřela.*⁵⁷

Zároveň ani Agnes se v přítomnosti matky necítí dobře. Mstí se jí za všechnu tu bezcitnost, se kterou k ní přistupovala a vymýšlí, jak by matce ještě mohla zkomplikovat život. Začne krást peníze, utíkat z domu a hledat své biologické rodiče.

Vypravěč se v příběhu velmi podrobně zaměřuje na Agnesin vzhled. Již ve školce se Agnes stává terčem posměchů kvůli své tmavé pleti a spolužáci jí přezdívali špindíro. *„Smějí se jí, že zadržává, že nosí trapné oblečení, že nezapomíná úkoly a nemá tátu.*⁵⁸ V dospívajícím věku se Agnes začíná častěji pozorovat kriticky v zrcadle, její tělo se mění. Pro popis vzhledu jsou často používána přídavná jména, což je typickým příkladem přímé charakteristiky.

*„Raději by ten svůj ksicht schovala za nějakou masku. Má zapadlé oči a bouli na nose. Musí proto nosit vlasy sčesané do obličejce, aby nikdo neviděl, jak je z profilu ošklivá. [...] Vlasy také nic moc, jsou příliš černé a hned se umastí. Je odporná. Navíc je strašně tlustá.*⁵⁹

Julie si o ní naopak myslí, že je výjimečně krásná, i přes určité nedokonalosti.

Celkově jsou v knize o Agnes sděleny podrobné informace, například datum narození, výška nebo barva očí. Tyto informace se objevují již na začátku knihy v policejním protokolu, který byl sestaven Julií v souvislosti s Agnesiným zmizením.

⁵⁶ HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8., s. 167

⁵⁷ Tamtéž, s. 233

⁵⁸ Tamtéž, s. 126

⁵⁹ Tamtéž, s. 159

Jméno Agnes je sémanticky výrazné. České jméno Anežka pochází z řeckého výrazu „hagnos, hagné“ a překládá se jako „čistá“, „nevinná“, „neposkvrněná“.⁶⁰ Přesně taková měla být Juliina vysněná biologická dcera Anežka, kterou však Julie potratila. Svě adoptované dceři dala jméno Agnes, což je latinská verze českého jména.

„Julie sedí v autě a přemýšlí o jméně. Vždycky se jí líbila Anežka. Je to takové krásné staročeské jméno, které je současně i mezinárodní. Ano, je si tím jistá. Vždyť Agnes znamená neposkvrněná. Zavře oči a blaženě se nadechne.“⁶¹

Velice výrazný je i kontrast mezi sémantikou jména a charakteristikou postavy. Význam „čistá“ je v přímém rozporu například s tím, jak Agnes oslovovali spolužáci (špindíra). Zároveň ani nevinnost a neposkvrněnost nejsou Agnesinými přednostmi.

2.2.2 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH VEDLEJŠÍCH POSTAV

SLÁVKA ČECHOVÁ

Slávka, Juliina matka, se objevuje pouze v několika kapitolách, kde se po dlouhé době setká se svou dcerou, aby spolu projednaly záležitosti týkající se Agnesiny adopce. Je to postava statická, na vývoji příběhu se nijak nepodílí, přesto v něm má poměrně důležité postavení. Prostřednictvím této postavy totiž čtenář zjišťuje, že ani Julie nezažívala šťastné dětství a její vztah s matkou je značně nalomený. Jejich setkání se nese v duchu zvláštní atmosféry, jako by snad ani nepatřily k sobě. Vzduchem se šíří zvláštní směs bezcitnosti a jisté odtažitosti.

„Slušelo by se, abychom se objaly. Ale představa, že se její kůže drsná jako smirkový papír přilepí k té mé, že se naše prsa dotknou a já na svém těle ucítím její bradavky, které jsou ještě o něco níže, než ty moje, mě odradila. [...] Naše objetí bývají tak divná.“⁶²

Slávka se za Julií stydí a vyčítá jí rozchod s Markem. Kromě toho se nedokáže ubránit představám, co na to všechno řeknou sousedi. Názor okolí je pro obě ženy velmi důležitý a v těchto chvílích se ukazuje, že se dcera své matce opravdu nezapře. Nespokojená Slávka

⁶⁰ Anežka. *Cesta Česká* [online]. Praha: Public4u, 2000 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://www.cestaceska.cz/redakce/index.php?clanek=259761&lanG=cs&slozka=259761>

⁶¹ HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8., s. 41

⁶² Tamtéž, s. 81

pronáší na účet své dcery neustále uštěpačné poznámky, naráží především na Juliin styl výchovy a vnímá ji jako neschopnou matku.

Julie si při společném setkání všímá, jak se matka za tu dobu, co se neviděly, změnila.

„Prošedivělé, neupravené vlasy jí trčely kolem hlavy, vrásčitá tvář nabrala popelavou barvu. Zarazilo mě, jak výrazně mezitím zhubla. [...] Ale cigára, ty si neodpustíš nikdy, blesklo mi hlavou, když jsem vylovila z kabelky svojí krabičku.“⁶³

Ani Slávka se nevyhýbá kritickému pohledu na vizáž své dcery.

„,Ty taky nevypadáš nijak zvlášť,‘ prohodila matka jízlivě. ‚Vlasy máš mastný, obličej, jako bys propařila celou noc, a figura se ti pěkně roztekla.‘“⁶⁴

Role Slávky je v příběhu zásadní především proto, aby bylo čtenáři zřejmé, odkud se v Julii berou její určité postoje a pohledy na svět. Julie je ve skutečnosti naprosto identickým odrazem své matky a ve svém jednání to neustále dokazuje.

EVKA A MAGDA

Roli „dokonalých“ matek v příběhu zastupují Juliiny kamarádky Evka a Magda. V jejich přítomnosti má Julie pocit, jako by ve výchově své dcery neustále selhávala a svým kamarádkám se snaží vyrovnat. O to víc trpí bezbranná Agnes, která musí pravidelně snášet matčiny vysoké nároky a její nespokojenost.

V románu se vyskytují další vedlejší postavy, jež působí spíše jen jako „figurky“. Jednou z nich je například Freimanová, typická drbna a Juliina sousedka. Nálepku drbny si vysloužila již za socialismu, kdy jako domovnice donášela na své sousedy. Julie si uvědomuje, že se stala předmětem jejího zájmu, a neustále se jí snaží něčím zavděčit.

Podobně groteskní postavou je i poručík Tlustý, jenž řeší případ zmizelé Agnes, a jehož Julie ve své hlavě nazývá Tlust'ochem. Poručík se zavalitou postavou dělá podle Julie čest svému jménu.

„Nomen omen bylo první, co mě napadlo, když jsem otevřela dveře do kanceláře. Za stolem seděl asi třicetiletý muž, nohy měl doširoka od sebe, aby se mezi ně vešlo povislé břicho, kravatu špatně uvázanou a vlasy mastné tak, že by se z nich dal ždímat tuk.“⁶⁵

⁶³ HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8., s. 81

⁶⁴ Tamtéž, s. 81

⁶⁵ Tamtéž, s. 9

3 MOTIVY A TÉMA

3.1 MOTIVY ROMÁNU BĚSA

Při hledání motivů v románech se budu opírat o poznatky Františka Všetického, který ve své práci *Stavba prózy* uvádí, že „*motivický princip je v kompoziční výstavbě slovesného díla principem nejzávažnějším. Základní jednotkou tohoto principu je motiv. Boris Tomaševskij, příslušník ruské formální školy, považuje za motiv takovou tematickou složku díla, která se už nedá dále dělit; je to nejmenší částička tematického materiálu, což ve skutečnosti znamená, že každá věta má svůj vlastní motiv.*“⁶⁶

V případě analýzy těchto dvou románů se budu zaměřovat především na „*motivy dominantní, určující, nosné*“.⁶⁷ Pro toto dílo považuji za zásadní následující motivy:

MOTIV SESTERSTVÍ

Silné sesterské pouto je jedním z hlavních motivů celého díla. Dvojčata využívají své podoby a nahrazují se navzájem v různých situacích, například v momentě, kdy Sabina žádá Bělu, aby ji zastoupila na hodině klavíru. Jejich vztah je doprovázen občasnými neshodami, zároveň jedna bez druhé nevydrží ani den. Motiv sesterství symbolizují v knize dvě žížaly. Pokud jsou dvojčata spolu, žížaly jsou neustále vpletené do sebe. Ve chvíli, kdy jedna opustí druhou (poprvé v den Sabinina odjezdu do Tater), přichází samota a žížaly se trápí.

*„Zavíráš oči, z mozku ti vyjede žížala, provrtává se postelí, ale když nenajde protějšek, zase se zklamaně vrátí do tebe. Tíží tě strašná samota.“*⁶⁸

Symbol žížaly se v románu objevuje do té doby, dokud Běla nepodlehne definitivně drogám. Pak Sabina svou sestru zavrhuje a s tím mizí i „propletené žížaly“, znak silného sesterského pouta.

⁶⁶ VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. ISBN 80-7067-7067-203-X., s. 22

⁶⁷ Tamtéž, s. 22

⁶⁸ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 52

MOTIV SAMOTY

Pocit samoty a odloučení zažívají postavy románu velice často. Ať už v případě Sabiny a Běly, jež rozdělí drogy, tak i v případě matky samoživitelky Majky. Snaží si najít partnera, který by jí ve výchově pomohl a zároveň jí byl oporou, ale vždy je to jen marná snaha. V pozdějším věku už se Majka věnuje jen cukračině a často vzpomíná na své dcery. Zatímco Běla už s matkou nežije a je drogově závislá, Sabina studuje na vysoké škole v Praze a bydlí na koleji. Stejně tak Lidka, jejíž manžel Karel s nejstarším synem Vitalijem vydělávají v Česku peníze na lepší živobytí, pociťuje samotu. Navíc ji výchova tří dětí velice vyčerpává. Těžkým obdobím si prochází i ukrajinští dělníci, včetně Karla s Vitalijem, kteří postrádají své rodiny. Navíc si na Ukrajině ani v Čechách nepřijdou jako doma a mají pocit, že nejsou nikde vítáni. Podobně i stigma nechtěného dítěte vyvolává u adoptované Malky časté stavy osamělosti, přestože má milující rodinu.

MOTIV SELHÁNÍ

Běsa je příběhem plným selhání a zklamání. Motiv selhání je opět velmi výrazný a prostupuje několika kapitolami. Jak již bylo uvedeno, za jedno velké selhání považují dvojčata svého otce Bořka. Ten od nich odešel, což rodinu výrazně poznamenalo. Dívky nemají žádný mužský vzor, matka si neumí sjednat autoritu a sama výchovu nezvládá. A tak se obě dívky od sebe začnou vzdalovat. V roli dcery, sestry a současně i matky selhává také Běla, jež nedokáže odolat závislosti na drogách. Odchází od rodiny, začne se pohybovat mezi společenskou spodinou a porodí dítě, které si jako narkomanka nemůže ani nechce nechat. Zároveň si to celý život vyčítá a veškeré své pocity zaznamenává během pobytu v léčebně do svého terapeutického deníku. Nikdy se nedočká odpuštění. Dokonce i Sabina jako sestra selže. Její snaha pomoci Běle dostat se z drogové závislosti se spíše jeví jako nedostatečná, navíc ji k drogám přivedla právě ona. Ve vývoji postavy Sabiny si lze všimnout, že se čím dál tím více soustředí jen sama na sebe a začíná být vůči celé rodině sobecká.

3.2 TÉMA ROMÁNU BĚSA

Téma budu definovat podle díla Josefa Hrabáka *Úvod do studia literatury* a dále budu podle něj z hlediska tematické výstavby oba romány interpretovat. Hrabák charakterizuje téma jako „ústřední myšlenku (též lze říci hlavní ideu), která spojuje v celistvost všechny obsahové prvky díla.“⁶⁹ Zpravidla v každé kapitole se objevují jednotlivá dílčí témata, která v konečném důsledku formulují základní myšlenku celého díla. „Pokud autor neupozornil na hlavní ideu sám (např. titulem), odhalujeme ji postupně až během četby.“⁷⁰

Román *Běsa* obsahuje několik dílčích témat, jež reflektují problémy rodinných vztahů a problémy ve výchově. Jak již bylo uvedeno výše, Hrabák je toho názoru, že autor může upozornit na hlavní ideu sám, například prostřednictvím titulu knihy. Název *Běsa* může čtenáři napovídat, že se bude v knize jednat o určité běsy, zlo nebo hrůzy. Nelze tuto myšlenku vyvrátit. Ve skutečnosti jde o spojení jmen Běla a Sabina. Zároveň jsou jejich osudy opravdu velmi drsné a dvojčata se musí vyrovnávat s těžkými životními situacemi, tudíž i s běsy, které je v životě potkají.

Vliv neúplné rodiny na psychosociální vývoj dítěte je hlavním tématem první dějové linie. Odchod jednoho z rodičů od rodiny může být spouštěčem řady problémů. V románu *Běsa* je toho zjevným důkazem Běla. V otci nenachází žádnou oporu, je mu lhostejná, nemá žádný vzor, a tak se velice snadno seznamuje s prostředím drog. Silná drogová závislost vedoucí až k narkomanské destrukci je tedy dalším výrazným tématem knihy, stejně jako téma ztráty druhého člověka. Dvojčata „ztrácí“ otce, matka se vyrovnává se ztrátou své dcery Běly a v závěru přichází Sabina současně o sestru i matku. Tábořská naráží v *Běse* z části i na fenomén adopce, více však na téma odmítnutí dítěte, jež Běla ve svém špatném zdravotním stavu porodí. Musí se ho ale vzhledem ke své situaci vzdát. V důsledku toho pátrá odmítnutá Malka neustále po svých biologických rodičích, což je jeden z častých jevů u adoptovaných dětí.

Pocit méněcennosti a odmítnutí řeší i druhá rodina z Ukrajiny. Její členové si kladou často otázku, kam ve skutečnosti patří a kde je jejich domov. V Česku i na Ukrajině se cítí odmítáni.

⁶⁹HRABÁK, Josef. *Úvod do studia literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1977. ISBN 14-315-77., s. 25 – 26

⁷⁰ Tamtéž, s. 25 – 26

Román *Běsa* zobrazuje vývoj několika generací a přináší vcelku autentický pohled do dob, ve kterých jednotlivé postavy žijí. Zároveň také prostupuje do více kultur. Román čtenáře seznamuje s kulturou a tradicemi Ukrajiny, z části Slovenska (když Sabina odjíždí za otcem do Tater). Tábořská musí toto prostředí dobře znát. Projevuje se to zejména po jazykové stránce. V textu se objevuje venkovské slovácké nářečí na jižní Moravě, objevují se i cizí slova původem z ukrajinštiny a ruštiny, např. „kirpič“ nebo „cicy“. Současně je v knize zobrazen i venkovský život, který ve srovnání s pražským městským prostředím působí velice zastarale, až komicky.

3.3 MOTIVY ROMÁNU ANEŽKA

Kniha je složena z řady motivů, jež se podílejí na tvorbě celkových dílčích témat. Za stěžejní lze považovat motiv lži. Z důvodu Juliiny sebestřednosti a předsudků je pravda o Agnesině původu zpočátku všem zatajena. Julie vše zařídí tak, aby to vypadalo, že si Agnes adoptovala přímo na Kubě, neboť kubánský původ vytváří v lidech přeci jen přívětivější dojem než ten romský. Tím spouští koloběh lží, který už nejde zastavit.

„*Ale mami, lhát se přece nesmí!*“ žasla Agnes.

*„To je sice pravda, ale neplatí to vždy. Myslím, že to dokážeš pochopit, přece jen jsi už docela velká. Jsou lži a lži. Taková milosrdná lež, tedy když zalžeš, abys někomu neublížila, je vcelku v pořádku. Někdy je lepší zalhat, když je to pro dobro věci.“*⁷¹

Zdánlivě milosrdné lži pak začne používat i Agnes. „*Vždyť je to přece v pořádku, nechce mamince ublížit.*“⁷²

Mezi výrazné motivy dále patří předsudky a stereotypy zabudované vůči adopci romského dítěte, nenaslouchání svému dítěti, matčino sobectví a zahleděnost nebo srovnávání dcery s ostatními dětmi.

3.4 TÉMA ROMÁNU ANEŽKA

Problematika mateřství a rodinných vztahů se objevuje i v románu *Anežka*. Hanišová se zaměřila konkrétně na téma adopce romského dítěte a především na téma nedorozumění mezi matkou a dcerou. Čtenář může v díle shledávat jistou tematickou podobnost s knihou Terezy Boučkové – *Rok kohouta*, jež vypráví o adopci dvou romských chlapců. Výběrem tématu jsou si knihy opravdu podobné, avšak každá se liší přístupem a postojem k dané tematice.

*„Lukáš a Patrik. Příběh dvou romských chlapců, kteří navzdory láskyplné výchově adoptivních rodičů zvlčili. Stanou se z nich cikáni. Lžou. Kradou. Žijí ze dne na den jako bezdomovci. Je to dané, píše autorka, jejich adoptivní matka.“*⁷³

⁷¹ HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8., s. 133

⁷² Tamtéž, s. 135

⁷³ Tamtéž, s. 169

Hlavní postava románu *Anežka* knihu od Boučkové přímo čte, ale sama si nalhává, že to nemůže být pravda a nic není dané. V hloubi duše se však obává, že její adoptovaná dcera Agnes skončí stejně.

Autorka prostřednictvím románu naznačuje, že i když si to nechceme přiznat, každý z nás má v sobě zabudované určité předsudky a stereotypy vůči romskému etniku, zvláště pak, pokud si má romské dítě adoptovat a vychovat ho. Člověk si začne sám sobě pokládat otázky: „*Co na to řekne jeho okolí? Co když se v dítěti později začnou „probouzet“ romské kořeny a výchovu neuhlídám? Co dítě čeká ve škole a celkově ve společnosti? Ubráním ho proti šikaně a neustálým posměškům kvůli barvě pleti?*“ Na jedné straně autorka otevírá téma rasismu, jenž je v dnešním světě stále aktuální a vážný, na druhou stranu však naznačuje, že není důvod k obavám, aby adopce romského dítěte vedla nutně k předurčenému prohranému boji. Základem všeho je totiž láska – dát dítěti pocit bezpečí, pocit přijetí, že někam patří a že se má kam vracet. A zvláště pro adoptované dítě jsou to důležité kroky k tomu, aby v budoucnu nenastaly větší problémy. Hlavní hrdinka je však v románu zobrazena jako „odstrašující případ“ naprostého selhání jakožto matky. A i když má Julie vyhraněný postoj vůči adopci, ještě více pak vůči adopci romského dítěte, a je plná obav, předsudků a pochyb, nakonec se stejně ukáže, že mnohem závažnější problém je nemít vůbec žádné ponětí o tom, co dítě potřebuje, a že je důležité se o to zajímat. Jak v závěru knihy jedna z úřednic trefně poznamenává: „*Z některých žen žádné dítě matku neudělá. Na to žádný paragraf neexistuje.*“⁷⁴

Jako Julie v podstatě hluboko uvnitř sebe odmítá Agnes a přistupuje k ní jako k vetřelci, odmítá Agnes i Julii. Příčinou všech problémů, které mezi nimi nastanou, je ono dvojí odmítnutí, jež čerstvě narozená Agnes zažije. Nejprve ji odmítne její biologická matka, poté i Julie. Jako kdyby byla Agnes kompenzací za všechnu bolest a ztracené naděje, kterými si Julie dříve prošla. Ať už šlo o marné pokusy o otěhotnění, následný potrat nebo rozchod se svým přítelem. Agnes není dán od začátku žádný prostor k vlastnímu seberozvoji a je svou matkou neustále terorizována. To ji přivádí k pocitům úzkosti a strachu. Tyto možná zdánlivé malichernosti zapříčiní Agnesino stálé pomočování, odstup od ostatních dětí, opožděnost v některých činnostech nebo zvláštní pohyby, které dělá, když je ve stresu. Tím se samozřejmě začne od ostatních lišit. Vše je ale odůvodňováno tím, že je Agnes přece adoptovaná a navíc „černá“, tudíž se to dá předpokládat. Hanišová chce rovněž upozornit na

⁷⁴ HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8., s. 221

další související závažné téma, což je šikana. Jako šikanovanému dítěti se Agnes nedostává žádné podpory, naopak je matkou spíše povzbuzována k tomu, aby byla odolnější a ráznější. Problémy ve vztahu mezi matkou a dcerou se tak neustále prohlubují. Dítě se přirozeně v určitém věku začne bránit a vzdorovat. Juliiny obavy se naplní – začne se zdánlivě projevovat Agnesina „pravá krev“ a to, kým doopravdy je. Agnes začne lhát, chodit za školu, krást a nakonec i utíkat z domu. Ten skutečný důvod, proč k tomu všemu došlo, si Julie neuvědomuje.

Zároveň člověk není neomylný a každý dělá chyby. Život Julii možná až příliš krutě zkouší a určité chvíle musí být opravdu těžké. Kniha reflektuje několik kontroverzních témat, jež může každý vnímat odlišným pohledem. Současně naznačuje, co může být spouštěčem nefunkčního vztahu.

4 KOMPOZICE

4.1 KOMPOZICE ROMÁNU BĚSA

V rámci kompozice budu sledovat nejprve architektonickou jednotku knihy, tzn. její formální uspořádání. Podle Františka Všetického může mít „*architektonická jednotka v díle nejružnější postavení a nejrozmanitější funkci, což se nejplněji projevuje v kapitolách prozaického textu.*“⁷⁵ *Kapitola je architektonická jednotka prozaického díla, jež má přibližně stejný rozsah a v záhlaví je označena názvem nebo pořadovým číslem nebo obojím zároveň.*“⁷⁶

Román *Běsa* se skládá ze sedmi architektonických jednotek (kapitol) a epilogu. Kapitoly jsou různě dlouhé a jsou pojmenovány řadovou číslovkou a slovně, tedy první, druhá, třetí, čtvrtá, pátá, šestá a sedmá. Tyto kapitoly jsou dále členěny na kratší podkapitoly, které děj posunují v čase i prostoru. Kapitoly jsou otevřené, což znamená, že děj odehrávající se v jedné kapitole není ukončen a pokračuje dále v kapitolách následujících nebo je v následujících kapitolách rozvíjen.⁷⁷

⁷⁵ VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. ISBN 80-7067-7067-203-X., s. 34

⁷⁶ Tamtéž, s. 36

⁷⁷ Tamtéž, s. 35

Román využívá kompozice, kterou Daniela Hodrová ve své práci *...na okraji chaosu...* definuje jako *kompozici pásmovou*. Za kompozici pásmovou považuje Hodrová takovou kompozici, kde se vyskytuje současně několik dějových pásem, ve kterých autor sleduje vývoj různých postav nebo různých témat. Při použití pásmové kompozice je možné například nahlížet na události jednotlivými pohledy postav.⁷⁸ Romány, jež mají mnoho postav (jako je tomu v románu *Běsa*), nazývá Hodrová jako „polygrafické“. Uvádí, že takový charakter má například žánr rodinné kroniky vznikající v 19. století, a je spjat s naturalismem. U podobných románů je pásmová kompozice velmi typická.⁷⁹

V případě *Běsy* sleduje čtenář současně dějové linie dvou rodin, které se v něčem liší, objevují se mezi nimi kontrasty, například kontrast městského a venkovského života, a zároveň je i něco spojuje – postava jedné rodiny vstoupí do života té druhé. První rodina žije v Praze a je neúplná. Majka, matka samoživitelka, se stará o dvojčata Bělu a Sabinu. Postavy druhé rodiny, Lidka a Karel, pochází z malé ukrajinské vesničky. Jsou odkázáni na život v nuznějších podmínkách, jež jim venkov přináší. Zároveň se mezi generacemi předávají tradice a zvyky. Na rozdíl od první rodiny si tedy tato ukrajinská rodina zachovává kompaktnost, členové drží pospolu, rodina jako celek je pro ně důležitá. I přesto nejsou úplně typickou ukrajinskou venkovskou rodinou a jsou ovlivněni městským prostředím. Život na venkově je často spjat s vírou v Boha. Většina členů ukrajinské rodiny v Boha nevěří, stále je však víra pro některé velmi důležitá, například pro Nad'u, Vitalijovu ženu.

Hodrová dále uvádí, že „jedno pásmo zpravidla nad dalšími převládá, je hlavní, zatímco ostatní jsou vedlejší. V určitých bodech se pásma křížují – postavy se setkávají nebo rozcházejí. Pásma bývají ve vztahu synonymity (postavy jsou svého druhu dvojníky) nebo difference (postavy představují různé, navzájem se osvětlující postoje ke světu).“⁸⁰ V románu se výrazně projevuje vztah difference, obě rodiny jsou odlišné, jak je již zmíněno výše.

„Časté jsou i případy, kdy pásma spolu „komunikují“ – postavy z různých pásem se setkávají a ovlivňují se navzájem.“⁸¹ To je případ románu *Běsa*. Jakýmsi spojovníkem obou rodin je Malka, dcera Běly. Její pravý otec sice není znám, ale již ve druhé kapitole, kdy se Běla seznamuje s Vitalijem a uzavřou spolu již zmíněný „výměnný obchod“, je právě Vitalij uveden v rodném listě jako Malčín otec. Tím se rodiny nevědomky propojí a obě zjistí, že

⁷⁸ HODROVÁ, Daniela. *--na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-721-5140-1., s. 408

⁷⁹ Tamtéž, s. 409

⁸⁰ Tamtéž s. 409

⁸¹ Tamtéž, s. 409

spolu mají něco společného až ve chvíli, kdy Malka začne pátrat po svých biologických rodičích.

Celou knihu uzavírá již zmíněný epilóg ve formě deníku. Ten si Běla vedla v léčebně pro drogově závislé. Autorčiným záměrem bylo očividně co nejdůstojněji zachytit myšlenkové pochody a emoce narkomanky, která navíc nedávno porodila dítě. Svůj deník opatřila věnováním „*Mojí dcerce Majince*“ a častokrát na ni při psaní vzpomíná. Deník je graficky upraven tak, aby působil co nejdůstojněji, proto je psán psacím písmem.⁸² Běla si do deníku zapisuje den po dni a ke každému záznamu je vložena i poznámka její terapeutky, která se jí snaží motivovat a povzbuzovat. Prakticky až v tomto epilógu, kdy se Běla ohlíží zpět do minulosti a vypisuje se ze svých pocitů, se čtenář dozvídá, jak všechny předešlé události prožívala. Velice autentický je i jazyk. Text je psán nespisovně, tzn. je zde užitá především obecná čeština, mnoho vulgarismů a žargon, jazyk z prostředí prostitutek a narkomanů.

„Zbytečný je to všechno. Ta nová holka, co přišla z horního, nevím jak se menuje (jela piko a subáč a nějaký spidy) tak ta je teda slušně rozesraná. Za dva roky jí to semlelo tak jako dřív heroin za deset.“⁸³

V zápiscích se objevují pravopisné a gramatické chyby, jak je z ukázky patrné. Záznamy doprovází i drobné kresby a náčrtky, kterými si Běla nejspíše krátila dlouhé chvíle v léčebně.

4.2 KOMPOZICE ROMÁNU ANEŽKA

Román *Anežka* je rozčleněn na 71 velmi krátkých otevřených kapitol (obvykle od dvou do pěti stran), které jsou označeny čísly, a některé z nich jsou opatřeny jednoduchými ilustracemi⁸⁴ (např. ilustrace děťátka nebo dětských botiček). Ilustrace nemají v knize zvláštní funkci, pouze text oživují a zobrazují určitou situaci, jež se v kapitole odehraje. Kapitoly mapují události odehrávající se v současné době a události minulé, které čtenáři napomáhají k vysvětlení celého příběhu a které jsou důvodem toho, co se právě teď děje.

Kompozici tohoto díla nelze zcela jednoznačně určit, jelikož se v textu střídají kapitoly ze dvou časových rovin (z přítomnosti a minulosti). Je však možné ji vnímat jako kompozici

⁸² Ilustrovala a grafickou úpravu navrhla Lucie Zajíčková.

⁸³ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., úryvek ze závěrečného epilógu, strany nečíslovány

⁸⁴ Graficky upravil a ilustroval Martin T. Pecina

retrospektivní, neboť převažují kapitoly vracející se do minulosti, které tvoří celkovou kostru příběhu. V první kapitole vypravěč čtenáře zasvěcuje do současného dění, kdy hlavní hrdinka Julie pátrá po své zmizelé dceři Agnes. Pravděpodobně se jedná o další z jejích opakovaných útěků z domova. V dalších kapitolách o přítomnosti však tento děj stagnuje, nikam se neposouvá, Julie se jen neustále přesouvá ze svého domu na policejní stanici a zpět. Na každou otázku, jež si Julie v přítomnosti pokládá, dostává čtenář odpovědi v následujících retrospektivních kapitolách, které se vrací v příběhu asi o 20 let zpět. Přináší pohled do života Julie, která si vybuchovala svou kariéru, a teď by ráda otěhotněla se svým přítelem Markem a „vypiplala“ si svoji vysněnou dceru Anežku. Nicméně ve své cestě za otěhotněním je vždy neúspěšná, plány se bortí a s ohledem na svůj věk Julie postupně zjišťuje, že šance na početí jsou velice malé. Kompozičně důležitá je zde role vypravěče, která souvisí s formálním uspořádáním textu. V retrospektivních kapitolách se objevuje jen vševědoucí vypravěč, vyprávějící v er-formě, který se zaměřuje zpočátku pouze na postavu Julie a informuje čtenáře o jejím vzhledu, vztahu s Markem a o veškerých jejích pocitech a myšlenkách. To, že je dán Julii velký prostor, dokazují i kapitoly z přítomnosti, jež jsou vyprávěny pouze vypravěčem přímým v ich-formě, tedy z Juliiny vnitřní perspektivy. Naopak postava Agnes tolik prostoru ve vyprávění nemá, její pohled z vnitřní perspektivy zcela chybí, vševědoucí vypravěč v retrospektivních kapitolách se sice minimálně soustředí i na její pocity, ale čtenář je omezen na vypravěčovu znalost postavy. V retrospektivních kapitolách se dále vypráví o Juliině potratu, který ji přivede na myšlenky adopce romské holčičky Agnes. Jejich vztah je však od počátku Agnesina narození plný nedorozumění a je doprovázen dalšími problémy způsobenými špatnou výchovou. Tyto kapitoly jsou prokládány již zmiňovanými kapitolami z přítomnosti, jako kdyby měla samotná Julie v přirozeném průběhu vyprávění potřebu se „ozvat“ a dát čtenáři vědět, jak pokročilo její pátrání po zmizelé Agnes. To ho neustále udržuje v napětí a pokládá si otázku, proč Agnes zmizela. Kapitoly mají až detektivní prvky. Z počátku se zdá, že za její zmizení může přímo Julie.

„Otevřená lednice, nedopitá lahev portského, nůž umazaný od krve – všechno mi to připomínalo můj včerejší zločin. Jen Agnes chyběla. V tomhle světě už se nikdy neobjeví.“⁸⁵

⁸⁵ HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8., s. 27

K ozvláštnění je do textu vložen například policejní protokol, nebo spíše popis zmizelé Agnes, novinový článek o pohřešované dívce či útržky z fóra těhotných maminek na internetu. Především tato diskuze mezi maminkami může poukazovat i na případného adresáta tohoto románu. I vzhledem k tématu je román určen zejména ženám, které se pokouší otěhotnět a nedaří se jim to, nebo mají mnoho otázek ohledně porodu. Je určen matkám, které občas nezvládají výchovu ani své emoce.

„Těhotná Julie toho má tolik na srdci, potřebuje se někomu svěřit se svými problémy a trápeními, obrátit se na někoho s prosbou o radu, ale proboha na koho? [...] Konečně může bez zábran diskutovat o vaginálním výtoku a frekvenci stolice, nikdo se nad tím nepohoršuje a proč by taky, vždyť je to přece lidský, říká si. Líbí se jí, že uživatelky fóra může oslovovat „holky“, i když je nikdy neviděla.“⁸⁶

Poslední kapitola uzavírá celý příběh opět pohledem do současnosti. Julie po marných snahách vypátrat Agnes nastupuje do vlaku a v něm usíná. Během cesty se jí zdá zvláštní sen o tom, že Agnes utekla za hranice na jakýsi německý statek a tam žila pod dohledem pastýře ve splnutí s přírodou. Julie ji tam navštíví a společnými silami mají zabít kohouta. V ten moment se ale Julie probouzí a vystupuje z vlaku ve stanici Domažlice. Konec příběhu je otevřený. To, jestli Julie nakonec Agnes vypátrá, už se čtenář nedozví. Kapitola končí větou „*Agnes, vrať se mi.*“

5 ČASOPROSTOR

K pojetí času budu přistupovat podle Slomith Rimmon-Kenan – *Poetika vyprávění*, která v kapitole o časoprostoru vychází z úvah a definic francouzského literárního teoretika a historika Gérarda Genetta.

„Čas může být obecně viděn ve třech aspektech: pořádek, trvání a frekvence. Výpovědi o pořádku by byly odpověďmi na otázku „kdy?“ slovy jako např.: první, druhý, poslední; dříve, potom atd. Výpovědi o trvání by odpovídaly na otázku „jak dlouho?“ slovy jako např.: hodinu, rok; dlouho, krátce; od x do y atd. Výpovědi o frekvenci pak na otázku „jak často?“

⁸⁶ HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8., s. 34

slovy jako např.: *x-krát za minutu, za měsíc, za stránku.*⁸⁷ Na čas budu nahlížet z hlediska pořádku, jelikož se mi toto hledisko zdá pro moji práci nejpodstatnější.

5.1 ČASOPROSTOR V ROMÁNU BĚSA

Genette pracuje s pojmy *analepse* a *prolepse*. *Analepse* je podle něj definována jako pohled do minulosti příběhu, tzn. určitá retrospektivní pasáž, například ve formě vzpomínky. Naopak *prolepse* umožňuje pohled do budoucnosti, naznačuje určitou budoucnost ještě před tím, než k ní dojde.⁸⁸

Příběh románu *Běsa* se odehrává od roku 1988 do roku 2023. Vývoj událostí je vypravěčem popisován chronologicky. Zároveň však ve svém vyprávění používá minimum datací. Vypravěč v knize zprostředkovává mnoho indicií, které čtenáři pomohou s orientací v čase. Kniha vyžaduje spolupráci čtenáře, který by měl o čase logicky přemýšlet. Musí textu věnovat velkou pozornost, aby dokázal pochopit souvislosti a uvědomil si, v jaké době se příběh odehrává.

První kapitola vypráví o rodině dvojčat Běle a Sabině a jejich matce Majce, která se o ně stará. Žijí společně v malém bytě na Proseku v Praze. Od počátku je jasné, že se děj bude odehrávat nejspíše za dob socialismu, neboť se v textu vyskytují různé názvy a pojmy typické pro tuto dobu, např. „pytlík mléka“, „bony“, „prodavačka z Jednoty“ atd. Děj první kapitoly je zasazen do časového úseku před Vánoci – Vánoce – Silvestr. Rok je zde například v této kapitole zmíněn přímo, a to v souvislosti s oslavami Nového roku Sabiny a otce v Tatrách.

„Je druhý den roku tisícího devítistého osmdesátého devátého, a přesto je to všechno první, ale to si neuvědomíš.“⁸⁹

Z toho plyne, že většina děje se v této kapitole odehrává v zimě před rokem 1989. Dvojčatům je v této době 14 let, čemuž odpovídá i jejich chování a jednání.

Chronologický vývoj událostí je ve vyprávění často doplňován retrospektivními pasážemi ve formě vzpomínek, nicméně jimi není nějak výrazně narušován.

⁸⁷ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. Strukturalistická knihovna. ISBN 80-7294-004-X., s. 54

⁸⁸ Tamtéž, s. 54

⁸⁹ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 54

Naopak prolepe se v textu neobjevuje. Důležitou funkci časovou a prostorovou zde mají především podkapitoly, ze kterých se celá hlavní kapitola skládá. Slouží k posunutí a urychlení děje. Názorným příkladem je druhá kapitola. Ta vypráví o ukrajinské rodině. Kapitola začíná vyprávěním o Lidce, které je 12 let. Není zde přesně naznačen rok, jako tomu bylo u předchozí kapitoly. Čtenář se však dozvídá, že maminka Lidky nastoupila za tatínka do kolchozu a z toho lze usoudit, že se děj bude odehrávat přibližně v 60. letech 20. století. V další podkapitole je Lidce 17 let a seznamuje se s Karlem, svým budoucím mužem. A v následující podkapitole vystupuje Lidka již jako matka a babička.

Ke konci druhé kapitoly dojde ke sblížení Běly (z rodiny dvojčat) s Vitalijem (z ukrajinské rodiny), a tím se protnou osudy těchto dvou rodin. Poslední podkapitola druhé kapitoly se odehrává v prostředí nemocnice, kde Běla porodí dceru Malku a zdravotní sestra zapíše datum 20. 11. 1995.

Vypravěč se v příběhu odkazuje také na různé historické události nebo známé historické osobnosti, kterébystrého čtenáře mohou informovat o čase.

„Sabina vlítla do pokoje a kopl do chumlu peřiny na gauči. „Vstávej! Šestnáctýho! Deset čtyřicet, za chvíli máš Palacha!“⁹⁰

Není zde zmíněn měsíc, ale při znalosti historie čtenáři dojde, že Sabina mluví o dni upálení Jana Palacha, což se stalo 16. ledna 1969. Jedná se však pouze o připomenutí tohoto dne, děj se odehrává v roce 1996.

V následujících kapitolách zprostředkovává vypravěč přesná data opět pouze výjimečně. Data jsou uvedena nejčastěji v souvislosti s narozením dítěte, jako tomu bylo u narození Malky nebo například v momentě, kdy se Vitalijovi a Nadě narodí dcera Bibi (v kapitole čtvrté). V ten samý den se narodí Sabině a Milošovi syn Kryštof.

„Narodila se před chvílí, jsou v pořádku!“ Lidka sklonila hlavu zase více k mobilu. „No ne! Devatenáctýho! Devatenáctýho ledna, kdy se voda křtí! To je štěstí, Vitaličku, to je velký štěstí! Devatenáctýho ledna dva tisíce, to je krása!“⁹¹

Poslední, sedmá kapitola končí rokem 2023. To je možné se dozvědět z rozhovoru Sabiny s jejím otcem Bořkem, který je již starý a leží na nemocničním lůžku.

⁹⁰ TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2., s. 95

⁹¹ Tamtéž, s. 149

PROSTŘEDÍ

Vypravěč v románu pracuje s tzv. *kontrastním prostorem*, který František Všeticka definuje jako „*prostor postavený do protikladu vůči sobě navzájem. Prostor tohoto druhu je nejčastěji založen na kontrastu mezi městem (velkoměstem) a venkovem (venkovskou samotou)*.“⁹² Příběh se odehrává v Praze v době 70. a 80. let 20. století a paralelně je odkrýváno rovněž prostředí Ukrajiny v té samé době. Čtenář si na základě toho může vytvořit představu o rozdílech mezi životem a výchovou dětí v Praze a na ukrajinském venkově. Především ve druhé dějové linii, která vypráví o ukrajinské rodině, je kladen největší důraz na prostředí. Autorčiným zjevným záměrem bylo poukázat na chudobu a vesnický život v české evangelické obci Bohemka na jižní Ukrajině a zároveň vylíčit otřesné životní podmínky ukrajinských dělníků pracujících v Česku kvůli vyššímu platu. Tam jich v jednom malém bytě ubytovny bydlí tolik, že se nemohou vystřídat ani na toaletách. Postavami tohoto příběhu jsou Balabánovi – Ukrajinka Lidka, její manžel Karel, jejich synové Vitalij a Konstantin a dcera Sněžana. Vedle toho se zde objevuje postava Luboše zaměstnávající ukrajinské dělníky v Česku. Jazyk je pro intenzitu prožitku přizpůsoben prostředí, objevuje se slovácké nářečí, ale také slovenština, místy zastaralá čeština, kterou používá především Lidka. V promluvách postav převládá hovorová a obecná čeština a je použito mnoho vulgarismů. To jednak souvisí s tím, v jakém prostředí postavy žijí a zároveň i s jejich profesí. Hojně se zde vyskytují slangové výrazy (pasáže o ukrajinských dělnících) nebo argotické výrazy – slovní zásoba užívaná společenskou spodinou. Ve velkém množství jsou použity například v Bělině terapeutickém deníku, ale i v promluvách Luboše. Kromě toho se vypravěč velmi dobře orientuje v prostředí drogově závislých, prostitutek, dělníků, českých i ukrajinských evangelíků, v prostředí nemocnice, studentů vysoké školy atd. Opět zde díky tomu vykresluje rozdíly mezi různými společenskými vrstvami. Jednotlivé podkapitoly neposunují tedy děj pouze v čase, ale i v prostoru.

⁹² VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. ISBN 80-7067-7067-203-X., s. 34

5.2 ČASOPROSTOR V ROMÁNU ANEŽKA

Je zjevné, že autorka si při tvorbě románu zakládala především na výběru atraktivního tématu. Čas je oproti tomu v příběhu poměrně potlačen, nemá specifickou funkci. I přes to se v něm střídají dvě časové roviny ze současnosti a minulosti, jak již bylo uvedeno v kapitole o kompozici. Příběh začíná pohledem do současnosti, přesněji datem 15. 6. 2014. Tento časový údaj je zaznamenán v policejním protokolu jako den, kdy Agnes zmizela. Ve druhé kapitole se děj vrací přibližně do 90. let 20. století a vyprávěč umožňuje čtenáři nahlédnout do života hlavní postavy Julie. Ve vyprávění se zaměřuje především na její profesní úspěchy a na počátky vztahu s Markem. Julie vedle toho často vzpomíná na svá studentská léta a na první moment, kdy se s přítelem seznámila. Tyto pasáže by bylo možné označit za analepsi.

„Brzy jsme se přestěhovali do dvoupokojového pavlačového bytu v Nuslích, který Marek zdědil po prarodičích. Společně křičeli na Národní třídě, cinkali na Václavském náměstí a posléze prožívali frustraci z polistopadového vývoje.“⁹³

Přesná data se v textu vyskytují minimálně, pouze v souvislosti s Juliiným potratem a narozením Agnes. Dále čas v příběhu plyne přirozeně a čtenář ho vnímá spíše jen v rámci Agnesina dospívání. Velmi často je pak v textu zmíněn měsíc, obvykle doprovázen popisem počasí nebo ročního období, např.:

„Po příchodu letošních listopadových mrazíků se Agnes do vlhké špeluňky v chatrči Na Okrouhlíku už nepodívala.“⁹⁴

„Venku ovšem kvetou šeríky a v nemocnici se narodilo úplně jiné miminko, které jí je cizí.“⁹⁵

Za *prolepsi* by bylo možné označit jisté stereotypní, stále se opakující pokusy o otěhotnění a návštěvy lékařů, kterými si Julie procházela. Po určité době vytušila, co bude následovat, a že jí na gynekologii opět sdělí to samé.

„Zítra či pozítří najdu na svých kalhotkách první stopy odumřelé děložní sliznice zbarvené krví do ruda. Až se moje děloha za pár dnů vyčistí a připraví na další

⁹³ HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8., s. 19

⁹⁴ Tamtéž, s. 217

⁹⁵ Tamtéž, s. 62

*cyklus, dá signál mým vaječnickům, které ze svých zásob vyškrábnou jedno z posledních vajíček.*⁹⁶

PROSTŘEDÍ

Prostředí v románu nehraje příliš důležitou roli, přesto je poměrně rozmanité. Většina příběhu se odehrává v Praze, konkrétně v pražské části Libeň, kde Julie s Agnes bydlí. Julie se v okolí vyzná a čtenáře provází svými oblíbenými zákoutími. Jedním z nich je například *Libeňský hřbitov*, kam se chodí procházet s kočárkem, když potřebuje malou Agnes uspat. Na hřbitově by se Julie vyzнала i poslepu, má ho dokonale zmapovaný a dobře ví, komu patří každý hrob, jelikož je zde „*pochována řada vlastenců a významných osobností.*“⁹⁷

„Julie sem chodí tak často, jak může, protože zde zažívá pocit, který v dosavadním životě nikdy nepocítila v takové síle.

Štěstí.“⁹⁸

V textu se objevují i další názvy částí Prahy, například *Ďáblický háj*, *Smíchov*, *Anděl* nebo *Palmovka*. Čtenář je o těchto místech prostřednictvím postavy Julie často informován.

„Palmovka je rájem individuí, která žebrají o peníze na jízdenku nebo se válejí na lavičkách, pod sebou PET lahve s levným alkoholem či ironem.“⁹⁹

Spoustu času tráví Julie také na dětských hřištích nebo v parcích, kde má možnost pozorovat ženy „*stejně frustrované ztrátou svobody*“¹⁰⁰, jako je ona. Podle Julie „*na světě neexistuje místo, kde by bylo vysloveno tolik povelů, zákazů, výhrůžek a uštědřeno více ran a facek než na hřišti pro děti od dvou do deseti let.*“¹⁰¹

Autorka se musí také dobře orientovat v prostředí nemocnice, školy, různých výchovných a psychologických poraden nebo sociálních úřadů. Všechna tato místa Julie běžně navštěvuje.

V kapitolách reflektujících současnost (pátrání po zmizelé Agnes) se děj odehrává pouze v prostředí Juliina bytu a policejní služebny. Čím déle Julie tráví čas v osamoceném bytě

⁹⁶ HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8, s. 8

⁹⁷ Tamtéž, s. 76

⁹⁸ Tamtéž, s. 77

⁹⁹ Tamtéž, s. 150

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 111

¹⁰¹ Tamtéž, s. 110

bez Agnes, tím více na ni myslí. Svůj byt vnímá jako „*celu obehnanou tlustými zdmi, které nepropustí ani hlásku.*“¹⁰²

Mimo Prahu navštěvuje Julie občasně také svou matku, která bydlí na Chodsku. V závěru příběhu dokonce nastupuje do vlaku a míří za matkou do Domažlic. Cesta vlakem má pro ni zvláštní význam. Vždy se jí začnou vybavovat vzpomínky, jak jím v mládí cestovala do ciziny.

¹⁰² HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8, s. 156

6 KOMPARACE OBOU ROMÁNŮ

Jak vyplývá z předchozí analýzy postav, Hanišová i Táborská v obou románech volí za ústřední postavy ženy, a dokonce zobrazují jejich svět jako místo, ve kterém muži nemají žádný prostor. Obecně lze o těchto ženách říci, že se pokaždé vyrovnávají s určitou nelehkou životní situací. Většinou s nimi bojují a ukazují svoji sílu, i když ne vždy se jim vše podaří tak, jak by si představovaly. Žádná z žen ale nenaznačuje, že by si v životě bez muže nedokázala poradit. Například v románu *Anežka* představuje postava Marka jen jakýsi nástroj k oplodnění. Julie v průběhu jejich vztahu ani jednou nedá najevo lásku k němu, každý den čeká jedině na to, až přijde z práce, aby se spolu opět pokusili o dítě. Když ji následně Marek opustí, Julie neprojevuje ani sebemenší náznak lítosti. Po zbytek příběhu už se kolem ní žádný muž neobjeví.

„Po tom, co Marek odešel, jen tak nějakého chlapa nezíská, vždyť už ani neví, jak na to. [...] Po pravdě řečeno žádného chlapa nechce ani nepotřebuje.“¹⁰³

Stejně tak muži v románu *Běsa* jsou odsunuti na vedlejší kolej, není jim zde věnován takový prostor jako ženským hrdinkám. Postavy mužské jsou ploché, ne příliš vykreslené a navíc jsou vesměs líčeny v negativním světle jako ty, které ženám ubližují, manipulují s nimi, avšak ženy se jim brání. Zatímco Marek odchází ze života Julie, aniž by za sebou zanechal stopy, Bořek odchází nejen od manželky, ale především od svých dvou dcer, o které přestane jevit zájem. Majka, na rozdíl od Julie, neztrácí naději a muže i nadále vyhledává především kvůli svým dcerám, avšak i její pokusy jsou neúspěšné. Otázkou zůstává, jestli by tyto matky dokázaly své děti vychovávat lépe, kdyby jim po boku stáli muži.

Agnes, Běla i Sabina mají jedno společné – chybí jim milovaný otec a mužský vzor. A naproti těmto dvěma matkám samoživitelkám zde stojí ještě Lidka. Těžko říci, jestli jako Ukrajinci mají jinak nastavené hodnoty, každopádně její rodina drží pohromadě. Lidka si svého muže velice váží, a i když ji Karel často opouští kvůli práci, ví, že rodina je pro něj základ a chce, aby o ně bylo dobře postaráno. Podobně je na tom později také Sabina s Milošem. Oba ve vztahu nezažívají vždy růžové chvíle, ale rodina je pro ně jako celek důležitá.

¹⁰³ HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8., s. 38

Julii, Majku i Lidku často tíží pocit samoty. Všechny tři jsou na výchovu dětí samy, nicméně každá jiným způsobem. Lidka ví, že to není napořád a její manžel se brzy vrátí a dokáže zabezpečit rodinu finančně, kdežto Majka a Julie nemají na koho čekat.

Hanišová zobrazuje ženské hrdinky velmi naturalisticky, přiznává, že i ženy mohou být slabé, a vybrala si k tomu téma, na které jsou ženy v životě obecně velmi citlivé a které je může učinit i zranitelnými. Aby toto téma působilo co nejvíce autenticky a dokázalo čtenáře patřičně zasáhnout, vybírá k tomu autorka postavy, jež staví do kontrastu, tedy plodné rodičky, několikanásobné matky (postava Evky a Magdy) a ženu, která takové štěstí nemá a otěhotnět se jí nedaří. Velký dopad to má zejména na psychiku. Proto se autorka při psaní románu zaměřila na to, aby měl čtenář postavu Julie možnost poznat z vnější i z vnitřní perspektivy a pochopil, co se neplodné ženě odehrává v hlavě.

Stejným způsobem pracuje Táborská s postavou Běly. Běla nemá v životě štěstí na lidi a jejím největším problémem je, že jim až moc důvěřuje a nechává se strhnout. Tak se kvůli drogám dostává do začarovaného kruhu, ze kterého nedokáže vystoupit. Porodí sice zdravou holčičku, za kterou by Julie (v románu Hanišové) dala cokoli, ale ví, že by se o ni nedokázala postarat.

Osudy obou žen, Julie a Běly, jsou v závěru odlišné, přesto se v něčem shodují. Běla kvůli drogám přijde o všechno, svoji dceru nikdy nepozná a nakonec umírá. Julie v důsledku své špatné výchovy přichází o Agnes, která se rozhodne svůj další útěk z domova nejspíše označit za definitivní a k matce se nevrátí. Julie tedy také přichází o všechno a nemá najednou pro co žít.

Příběh Malky a Agnes je tedy velice podobný. Rodiče se jich vzdali, a i když jsou později adoptované, touží své biologické rodiče v pozdějším věku vypátrat. Téma adopce se tedy stává předmětem obou románů. Táborská ho v *Běse* pouze lehce nastíní a plně se mu pak věnuje ve své druhé knize *Malinka*. Nahlíží však na problematiku z pohledu osvojené dívky, zatímco u Hanišové je adopce jedním z hlavních témat a čtenáři jej přibližuje z opačného pohledu, tedy z pohledu matky.

Za povšimnutí stojí také to, že se v obou románech objevuje asociální ženská postava, jež je okolím odsuzována a nepochopena. V románu *Běsa* je to konkrétně Běla, která se vlivem drog ocitá na dně lidské společnosti. V románu *Anežka* je to zase Agnes, která se od dětství setkává s posměšky a narážkami na svou barvu pleti. Julie jí nenaslouchá, nechápe ji a ani nechce chápat. Vlivem toho se mezi nimi vytváří obrovská propast.

Dalším důležitým tématem spojujícím obě knihy je vztah matky a dcery doprovázený nedorozuměním a oboustranným nenasloucháním. Velký podíl na tom má především puberta, kterou si dívky (Běla, Sabina i Agnes) procházejí. Je zřejmé, že s tím jejich matky bojují, avšak ne zcela úspěšně. Sabina z matky nemá žádný respekt, dokonce k ní pocituje jistý odpor a nazývá ji hnusnou zlou Královnou. Často zkouší, co matka vydrží, a nabádá k tomu také svou mladší sestru Bělu. Majka se pro ně naopak snaží dělat vše, co je v jejích silách, pracuje a navíc se kvůli děvčatům schází s vlivným Vladimírem. Očividně však výchovu dvou pubertálních dcer sama nezvládá a nemá kontrolu nad tím, co provádí. Tím také Sabina s Bělou přichází do kontaktu s drogami. Matka o tom nemá tušení a vše se dozvídá ve chvíli, kdy už jedné z dcer není pomoci. Vztah mezi Majkou a Sabinou se následně vyostřuje čím dál více, ani v dospělosti Sabina s matkou nevychází příliš dobře. Stejně tak vztah Sabiny s otcem je poznamenán bolestnými vzpomínkami, které lze jen těžko vymazat z paměti. Později, když je Bořek starý a nesamostatný, není nikdo, kdo by se o něj postaral. I když ho Sabina občas navštěvuje, chová se k němu tak, jako kdysi on k ní. Její odpor k otci je v těchto závěrečných kapitolách ještě silnější.

V románu *Anežka* se nedorozumění mezi matkou a dcerou stává nejdůležitějším tématem. Jejich vztah je čtenáři odkrýván již od úplného narození Agnes. Poukazuje na tu nejhorší možnou situaci, ke které může dojít, pokud se matčiny představy a ideály o vysněném dítěti neshodují s realitou.

V závěru této komparace je tedy zřejmé, že obě autorky kladou největší důraz na výběr, v současnosti velmi aktuálních, témat. Obě sahají po jistotě, tedy po příběhu z rodinného prostředí, který je a bude mezi čtenáři vždy žádaný, jelikož většina z nich si v určitých chvílích prošla podobnými krizemi a neshodami. Takto tematicky laděné knihy jsou určeny především ženám, matkám, dcerám, které v nich mohou najít jistou útěchu, pocit sounáležitosti, ponaučení či radu, jak se v těchto situacích zachovat. Zároveň autorky dokazují, že se vyznají i v ostatních, například profesních oblastech, a nezaměřují se pouze na mateřství. Minimálně se těmto oblastem snaží porozumět tak, aby příběh působil co nejdůvěhodněji.

7 ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo vytvořit interpretační analýzu knih s vybranou tematikou a provést metodu komparace obou knih. Pomocí komparace jsem měla zjistit, jakými konkrétními tématy z rodinného prostředí se autorky zabývají a jaké postavy si k tomu vybírají.

Pro začátek si dovoluji potvrdit i vyvrátit své předpoklady, že si obě autorky ve svých románech vybraly ženské hrdinky, které jsou silné a nezlomné. Pravdou je, že dominantní postavení v obou románech mají ženy. Zároveň i fakt, že jsou tyto postavy přesvědčené o své samostatnosti a schopnosti žít bez mužů, by mohl nasvědčovat jistému směřování k feministické literatuře. Otázkou ovšem zůstává, do jaké míry se jejich přesvědčení shoduje s realitou. Překvapením pro mne bylo, že Hanišová s Táborskou nezobrazují své ženské hrdinky pouze jako silné a nezávislé ženy. Naopak poukazují často na jejich nedostatky, přiznávají, že i žena může být slabá, především pokud jde o téma, které se jí více dotýká. V případě Julie to bylo téma neúspěšných pokusů o otěhotnění, jež ji dovedlo k čirému zoufalství a negativně ovlivnilo její vztah s osvojenou dcerou. V románu *Běsa* tou slabou postavou byla především Běla. Táborská tuto postavu také vůbec nešetřila. Nejen, že Běla neměla sílu k tomu, aby se nakonec z těžké závislosti na drogách dostala, ale dokonce svůj boj prohrává a umírá. Žádný šťastný konec se tedy v případě obou románů nekoná. Proto bych chtěla dodat, že se v těchto knihách objevují určité pasáže přibližující se k otázce feminismu (například mytizovaná scéna u Táborské, jež naznačuje, že Bůh je žena), obecně však nelze k těmto románům takto přistupovat a vnímat je jako feministickou literaturu. Neexistují žádné striktní hranice, které by určovaly, kam přesně je zařadit. A ani nebylo mým cílem se o to pokoušet.

Myslím, že prostřednictvím této práce se mi podařilo zjistit, proč je téma rodinných vztahů v současné české literatuře tak oblíbené. Je zjevné, že autorky cílí především na ženské publikum, vybírají si tedy většinou témata týkající se rodiny, například mateřství, matek samoživitelek a dospívání jejich dětí nebo témata špatných vztahů mezi členy rodiny. Přirozeně je to něco, co ženy zajímá, s čím mají zkušenosti. Rozhodně však není záměrem obou autorek poskytnout návod nebo příručku, jak se v určitých situacích jako matky zachovat. Čtenáři se nemusí s postavami nutně ztotožňovat, ostatně se to od nich ani neočekává, především přihlédně-li se k tomu, že postavy nečiní vždy správně a jejich

charaktery jsou většinou určitým způsobem pochroumané. Autorky svými závažnými tématy navádí čtenáře k zamyšlení a nabízí prostor k diskuzi.

Nutno podotknout, že se v jejich knihách neobjevují pouze ženská témata. Dokazuje to zejména Dita Táborská. V románu *Běsa* se zaměřila kromě jiného na problematiku drogové závislosti nebo na chudobu ukrajinské vesnice.

Podle mého názoru má tento druh literatury co nabídnout a nebylo by správné se domnívat, že se knihy psané ženami musí okamžitě rovnat červené knihovně. Tedy alespoň tyto dvě autorky to vyvracejí tím, jak umí pracovat s kompozicí, s jakou lehkostí přechází z jedné časové roviny do druhé nebo jak účelně střídají vypravěče tak, aby měl čtenář možnost příběh sledovat z vnitřní i z vnější perspektivy.

Jsem si vědoma toho, že mnou zjištěné poznatky není možné aplikovat na celou současnou literární tvorbu, ale snažila jsem se alespoň přiblížit, jakým směrem se tato literární tvorba vyvíjí, jaká jsou ta aktuální a žádaná témata. Potřeba doplnění a prohloubení tohoto výzkumu by se mohla stát předmětem mé diplomové práce.

8 RESUMÉ

The aim of this work is to introduce readers the female writers of contemporary czech literature. It is quite broad topic, therefore i decided to futher investigate the work of writers, whose works revolve around the themes of family relationship and maternity. I have chosen specifically the novel *Anežka* (2015) by Viktorie Hanišová and novel *Běsa* (2018) by Dita Táborská. These two authors are still currently active writers and the both works have been published just recently. First chapter contains biography of the two writers. The following four chapters include interpretation analysis. In the sixth chapter i have analysed the two novels in order to conclude, about which motives from the family environment do the authors write about, how do they approach them and what kind of characters do they create. If the protagonists are women, what roles do men play? Do the writers chose similar topics? What are the differences between them? This work aims to find answer to these questions.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PRIMÁRNÍ LITERATURA

FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. ISBN 978-80-85778-61-8.

HANIŠOVÁ, Viktorie. *Anežka*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-559-8.

HAUSENBLAS, Karel. *Od tvaru k smyslu textu: Stylistické reflexe a interpretace*. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1996. ISBN 80-85899-14-0.

HODROVÁ, Daniela. *--na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-721-5140-1.

HRABÁK, Josef. *Úvod do studia literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1977. ISBN 14-315-77.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989. Studie a práce lingvistické. ISBN 80-200-0167-0.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha, 2002. ISBN 80-731-9020-6.

RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. Strukturalistická knihovna. ISBN 80-7294-004-X.

TÁBORSKÁ, Dita. *Běsa*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-583-2.

VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. ISBN 80-7067-7067-203-X.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Anežka. *Cesta Česká* [online]. Praha: Public4u, 2000 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://www.cestaceska.cz/redakce/index.php?clanek=259761&lanG=cs&slozka=259761>

Bílá vrána. *ABZ Slovník českých synonym* [online]. ©2008 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://www.slovník-synonym.cz/web.php/slovo/bila-vrana>

Dita Táborská. *HOST - Vydavatelství, s. r. o.* [online]. Brno, 1996 [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/taborska-dita/>

DRAHOŇOVSKÁ, Kamila. Hanišová, Viktorie: Rekonstrukce. *ILiteratura.cz* [online]. 2000, 25. 9. 2019 [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/42085/hanisova-viktorie-rekonstrukce>

MACHAR, Josef Svatopluk. *Čtyři knihy sonetů 1890 - 1892*. Monika S. Benešová - Lama, 2014 (elektronické vydání). ISBN 978-80-879-5901-5

MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. Vždycky pravdivost: Rozhovor s Ditou Táborskou. *TVAR: obyděník živé kultury* [online]. Praha: Klub přátel Tvaru, 1990, 5. 9. 2019, XXX(14/2019) [cit. 2020-06-15]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: <https://itvar.cz/vzdycky-pravdivost>

Slovník cizích slov [online]. ABZ knihy, 2004 [cit. 2020-06-12]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/nomen-omen>

ŠNELEROVÁ, Tereza. Nový trend českého románu jinak. *Artikl* [online]. Praha, 2014, 24. 12. 2014 [cit. 2020-06-30]. Dostupné z: <http://artikl.org/literarni/novy-trend-ceskeho-romanu-jinak>

Viktorie Hanišová: Rekonstrukce. *České literární centrum* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna, 2017 [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/rekonstrukce-cz/>

VLACHOVÁ, Veronika. Spisovatelkou jsem se stala díky tomu, že se mi narodily tři děti, říká Viktorie Hanišová. *Český rozhlas: Vltava* [online]. Praha, 1997, 3. 9. 2019 [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/>

Vrána. *Příruční slovník jazyka českého* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, ©2007-2008 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://psjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledej&heslo=vr%C3%A1na>

Zdravas Královno. *Kancionál* [online]. Součást Liturgie.cz, ©2000 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://kancional.cz/007>